

Sala R
Gab.
Est.
Tab. 2 A
N.º 5

R
27
5

COMMENTARIUM

IN SACROSANCTVM EVANGELIVM

beati Marci, à Reuerend. domino D. Ioanne Soarez
Episcopo Conimbricensi, & Arganilli
comite æditum.

57

CONIMBRICÆ

Apud Ioannem Barrerium Typographum Regium. De mandato D.
Episcopi, & sanctæ Inquisitionis officij excussum.

Anno M. D. LXVI.

COMMITTARIVM

IN SACROSANCTVM EVANGELIVM

beati Martini, Reverend. domino D. Joanne Soares

Episcopo Compendiensi & Argenteo

comite redimunt.

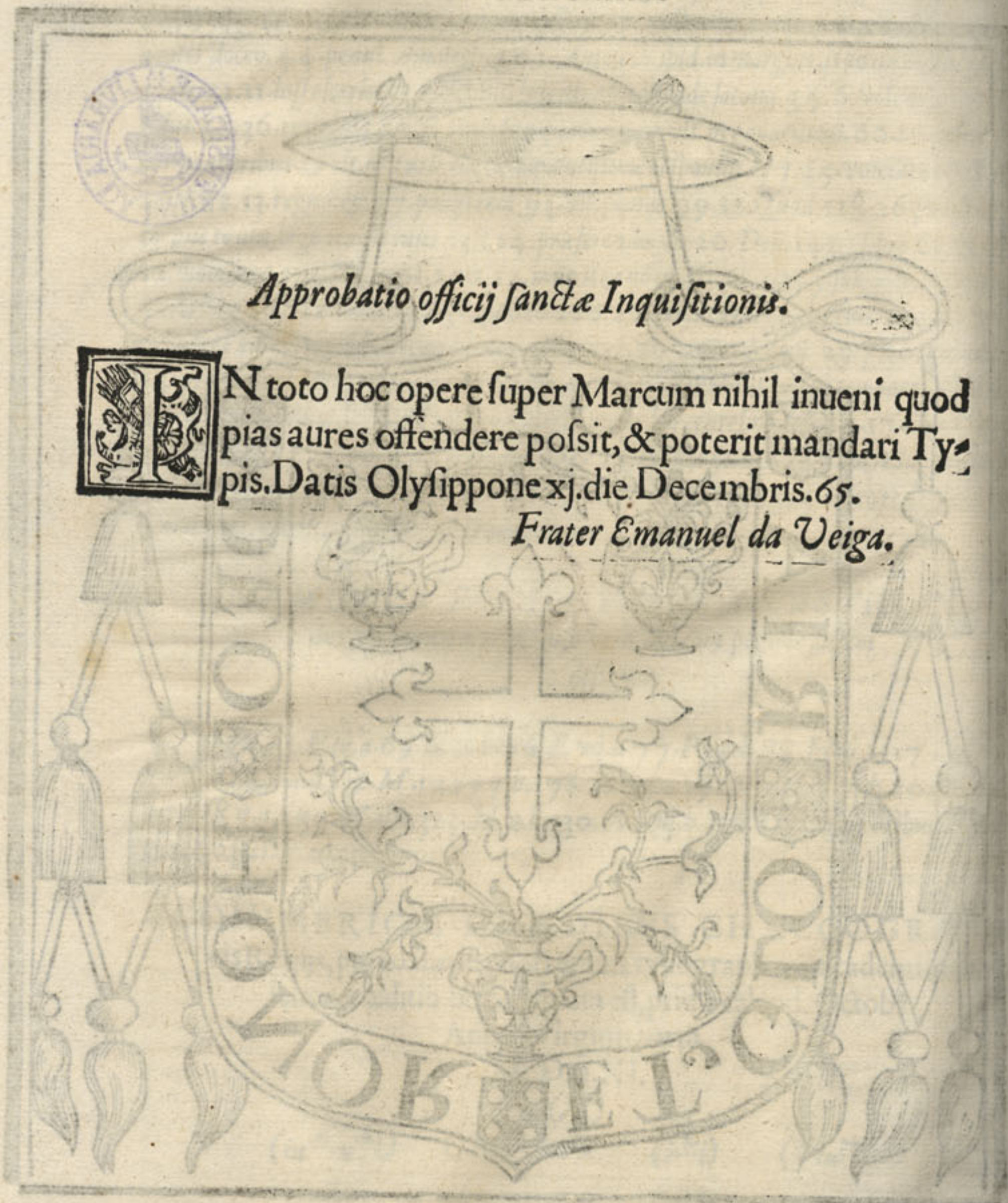

Approbatio officij sancte Inquisitionis.

N toto hoc opere super Marcum nihil inveni quod
pias aures offendere possit, & poterit mandari Ty-
pis. Datis Olyssippone xj. die Decembris. 65.

Frater Emanuel da Veiga.

COMITATVS

Apud Joannem Baptista Typographum Regium De mandato D.
Episcopi & sancte Inquisitionis officij excussum.

Anno M. D. LXVI.

SEBASTIANVS STOCHAMERVS

Germanus candido lectori S. D.

NON EXISTIMAVI NECESSARIUM fore, lector optime, ut (quod plerique alij facere consueverunt) huius operis principio, illius tibi vel voluptatem, vel fructum pluribus verbis comendarem. Quod enim ceteros arbitrari video, futurum ut ea scribendi ratione iucundiores lucubrationes suas, & utiliores esse lector opinetur: id ego ex huius operis ingressu, & primo quasi limine cuius vel mediocriter erudito, satis superque cognitum ac compertum fore iudico: ut omnino superuacaneum sit, omnibus suis partibus absolutos, & plane perfectos Comentarios externa atque aduentitia praedicatione comendare velle, aut (id quod fieri non potest) aliqua ratione illustrare. Si enim quis ad ipsius operis contextum attendat, & singula cogitatione atque animo circumspectat, videbit Christum opt. max. generosi Leonis more in genus hominum improborum rugientem: & in ipso totius voluminis vestibulo, tanquam exordij loco, sempiterna supplicia insolenter elatis minitantem: omnes ad scelerum poenitentiam, & veram animi demissionem excitantem. Impios autem & temere reluctantes omni verborum acerbitate, & grauissimarum poenarum metu ab improbitate deterrentem. Haec tam seuera, tam aspera, tam terribilia quis non magnopere perhorrescat? quis ad eum, qui tot fontibus supplicia comminetur, cum sibi suorum scelerum sit conscius peruenire non timeat? Sed occurret statim legenti, vigilantissimi Pastoris solers admodum, & mirifica horum omnium explicatio, ubi tanta lenitate ac moderazione illae omnes verborum ac rerum acerbitates condiuntur, ut timidissimus etiam quisque seuerissimi quidem Leonis rugitu terreatur: sed ita tamen terreatur, ut ipsi & dicto audies esse velit, & ad eum audiendum propius accedere non reformidet. Quid vero nouum illud tibi praedicem Εἰδύλλιον, mirae suauitatis elegantissimum carmen? quod vetusta Hierosolymarum mysteria explicat: nec minus etiam peregrina quam adoranda nobis vestigia ceu speculo demonstrat! Sed non constitui haec, neque cetera quae toto opere continentur sigillatim persequi dicendo, ne longior sim quam initio proposueram: mihi tamen non gratulari nullo modo possum, cui rursus ea contigit felicitas, ut omnium ferè primus hoc totum opus expeditè perlegerem. Quod cum fecissem quam potui diligentissimè operam hic etiam meam qualemcunque tibi, benigne lector (ut olim etiam in D. Matthaei praecleara eiusdem auctoris commentaria fecimus) lubenti & alacri animo officiose impartiri volui: sparsasque & dissipatas huius Codicis materias tanquam in fasciculum compendiosum, ac suum ordine locum congerere, atque inde verri- mum Indicem construere: hunc haud mediocriter tibi vsui futurum arbitratus. Nostra itaque haec, vel nuda, ut aequo animo feras oro ac obsecro: ipsum vero herculeum profecto opus, quod in totius ecclesiae comodum, fideliumque omnium fructum cum maximo labore susceptum est, ut studiosè complectaris non oro tantum, verum etià hortor: spero enim fore ut is labor, quem in eo perlegendo susceperis, non iucunditate tantum incredibili, verum etià admirabili utilitate compensetur. Vale. Ex nostro apud inelytam Conimbricam museolo, Calend. Septembr. Anno M. D. LXVI.

INDEX MATERIARVM AC RERVM

*huius operis: cuius series est, ut numerus paginam: litera A,
priorem paginae partem ad medium vsque: B verò
reliquam significet.*

- A** Biathar etiam Achimelech appellatur: & huius rei scripturæ elegans concordantia. 60. a.
- A**blutio hominum per aquam, testimonium erat evidentissimum aduentus Christi. 6. b. 17. a. b. (seq.)
- A**bnegare semetipsum Christum sequuturus quomodo debeat. 150. b. & seq.
- A**bnegatio nostra est, insurgentes in nobis tentationum fluctus comprimere. 151. b.
- A**eget sanum se si si persuadens, periculosissimè infirmatur. 52. b.
- A**egro ad spiritualia prius quàm corporalia medicamenta confugiendum. 39. b. 45. b.
- A**enigmaticè frequenter locutus dñs, tum propter pharisæorū & scribarū perpetuas calumnias: tum propter populi faciliore captū, & alias etiam ob causas. 80. a. 88. a. b.
- A**enigmaticè ab Adam vsque ad Moysen diuinitas Christi annūciatur. 192. b. & seq.
- A**ffectus carnis à Christi deificata carne longè abfuisse. 77. a.
- A**mbitio interdum etiam bonos viros occultè inuadit. 56. b.
- A**mbitio habet domesticum in corde periculum. 163. a.
- A**mbitio & dominandi cupiditas exitium est maximū spiritualium hominum. 184. b.
- A**mor immoderatus nulli rei est apponendus. 111. b.
- A**mplexus: amoris, pacis & gaudij signum est. 174. a.
- A**nadochi pro paruulis fidem in sacro baptismo confitentur. 299. b. 304. b. & seq.
- A**ngeli idè nostri dicuntur, q̄ in necessitatibus nobis à Deo custodes sint cōstituti. 154. a.
- A**ngeli diligunt suos consortes. 292. a.
- A**ngelus omnem ambiguitatem dominicæ resurrectionis à mentibus mulierum remouere voluit. 292. a.
- A**nima Deo debetur, quia ad eius imaginem & similitudinem facta. 213. b. & seq.
- A**nima aliquando vitam in scriptura significat. 152. a.
- A**nima immortalis est, principium quidem habens, sed sine carens. 216. b.
- A**nimam immortalem esse, sub anathemate firmiter credendum. 314. a.
- A**nimæ immortalitas multis argumentis & exemplis plenissime comprobatur. 314. a. b. cum multis sequentib.
- A**nimæ salutis causa tentanda omnia, quamuis difficilia & extraordinaria sint. 45. a.
- A**ntechristo adueniente qualis persecutio fidelibus futura. 229. b.
- A**niquitas cum vniuersalitate coniungenda, ne extremus. 322. b.
- A**ntrum est subter terrā lapide excisum, vbi dñs trinā patri obtulit orationē. 246. a.
- A**polophanis de eclipsi p̄ter naturā in morte Ch̄i visa respōsum & admiratio. 280. b.
- A**postoli duodecim, iuxta numerum duodecim tribuum Israël. 72. a.
- A**postoli nequaquam leuitatis sunt arguendi quòd Christū obedienter & facillimè fuerint sequuti. contra hæreticos. 34. b. 49. b. 50. & seq.
- A**postolos idè quòd facilè Christo crediderint exaltatos fuisse. 35. b.
- A**postolos non festinanter credidisse, contra Porphyrium & hæret. 49. b. 50. & seq.
- A**postolorum tarditas in fide Christi etiam diuinitatem comprobat. 138. a.
- A**postolos sacerdotes constitutos in vltima cœna domini. 238. b.
- A**postolorum latibula in descensu vallis Iosaphat. 250. a.
- A**pparitiones domini post eius resurrectionem, quia variè ab Euangelistis ponuntur, attentum lectorem requirunt. 294. a.
- A**qua tingēs populos Ioānes, signū erat manifestū aduentus Messiz. 6. b. 17. b. & seq.

Aqua præ cæteris elementis à Christo sanctificata, eaque vera & vnica nostræ regenerationis materia constituta. 12. b.

Aqua naturalis vbique inuentu facilis, quia nostræ expiationis materia. 13. a.

Aquas sanctificauit Christus tactu suæ purissimæ carnis. ibid.

Aquarum ablutione præter Messiani nemo vsus est. 18. b.

Arrogantiæ & vanitatis pœnæ exemplum. 124. a.

Auaritiæ & immanitatis flagelli exemplum. 124. a.

Auari confidentes in diuitijs, idolis seruiunt. 178. b. 211. a.

Auaris difficilis aditus ad regnum cælorum. 178. a. b.

Ascendit dominus in cælum propria virtute, in cacumine montis Oliueti. 300. a.

Ascensio domini gloriosa ad cælos initium sumpsit à culmine montis Oliueti: à cuius radice & eius passio ignominiosa incepit. 301. a.

Ascensionis dominicæ locus. scilicet in summitate montis Oliueti: ibi sacellum, plantarum impressio, & vestigia. 301. a. b.

Ascensio nostra in cælum triplex. 302. a. b. & seq. (241. b.)

Azimū panē dñs cōsecrauit in vltima cœna: contra græcorū stultā opinionem. 238. a.

B

Baptismus Ioannis per aquam non tollebat peccata. 5. a. 9. b. 10. a.

Baptismus Ioannis certissimum testimonium aduentus Messiae. 5. b. 6. b. 17. a. b.

Baptismus aquæ in peccatorum remissionem non per aliū quàm ipsum Messiam primò perfici oportuit. 5. a.

Baptismū nostram esse purificationem & regenerationē, Pater & Filius & Spiritus sanctus testantur. 13. b.

Baptismi lauacrum in aquis instituendum à creatione mundi præfiguratum & prophetatum. 17. b. & seq.

Baptismatis fonte adueniente non est amplius expectandus Messias. 18. a. b.

Baptismus non datur fictè petentibus. 140. b.

Baptizatus templum factus est Spiritus sancti. 10. b.

Baptizatus Christum induit. ibid.

Baptizati orium fugiant, ne in laqueos dæmonis incidant. 16. b.

Baptizati paruuli in Christo viuificantur per baptismi sacramentum: contra hæreticos. 299. b. 304. b. & seq.

Barbarorum etiam est animæ immortalitatis probatio. 315. a.

Benedicendum Deo semper: & quomodo. 303. a. b.

Benedictione & gratiarum actione panis frangendus. 115. b.

Benedictio, est copiosa bonorum largitio. 174. a. b.

Beneficia & officia nequaquã carnali affectione distribuenda. 33. b. 70. b. 71. a. 115. b.

Bethania tribus miliaribus ab Hierosolyma distat: eiusq; situs & incolæ. 190. b. 195. b.

Bethphage situs indicatur. 190. b.

Bona opera liberi quidē operamur, sed Dei gratia ad ea mouemur & iuuamur. 43. a.

Bona opera nostra nequaquam à nobis prædicanda. 97. b. 100. b.

Bonis operibus insistendum semper Christi exemplo: contra hæret. 49. a. 74. b.

Boni plures haud rarò vnus peruersi contagio corrumpuntur. 235. a. (316. b.)

Boni sunt ideo malis in hac vita infeliciores, quia est recōpēsatio in alia vita æterna.

Breue est omne quod finitur. 277. b.

C

Caiphas & Annas simoniacè summū sacerdotium vsurparunt. 259. a. b.

Caluarie locus qualis sit describitur. 271. a. 276. a.

Calumnijs pro viribus resistendum. 63. a.

Camelus funis est nauticus grossus, quo anchoræ alligantur. 178. b.

Caro ne aduersetur spiritui, cibo & potu moderatè est vtendum. 118. a.

Cantu celebraturos sacerdotes mysteria corporis & sanguinis dñi p̄dictū est. 244. b.
 Caro plurimum aduersatur spiritui, & è conuerso: 181. a.
 Cauda quare Moyse serpentem tollere præceptum fuerit. 164. b.
 Causam quam posuit Pilatus super crucem, miraculose immutatam. 275. b. & seq.
 Cibi & potus immoderatus vsus multa mala excitat. 118. a.
 Christus verus ille Messias qui á prophetis prædictus 2. b. 4. a. b. 203. a. 310. b.
 Christi nomina in scriptura qualia. 4. a.
 Christi gloria à fortitudine ostenditur. 7. b. 130. b.
 Christi fortitudo maxima. 8. a. 130. b. & seq.
 Christum nudis pedibus ambulasse. 9. a. b.
 Christus præcepta legis obseruauit diligenter. 11. a. 43. b.
 Christus secundum carnem ex Israël, & tribu Iuda. 11. b.
 Christi diuinitatis testimonia perhibent Pater & Spiritus sanctus. 15. a.
 Christum Dei filium esse naturalem, verum Messiam, & omnium saluatorem, ipsius
 etiam patris vox testatur. 21. b. 157. a.
 Christus in monte Sion constitutus est Rex regum, & dominus dominantium. 22. a.
 Christi doctrina admirabilis fuit, & tanquam clarissima lampas. 36. a.
 Christi diuinitas in paralytici miraculosa sanatione planè ostenditur. 46. a.
 Christus nunquam non docendo & operando occupatissimus. 48. a. b. 74. b. 79. a.
 Christum in terris conuersantes maxima afficiebantur lætitia. 57. a. b.
 Christus omnes ad se accedentes benigne amplectitur & suscipit. 68. b. 174. a.
 Christus manifestans se mundo, doctrina & miraculis apertè se Messiam & Deum
 comprobat. 83. a. b. 209. a. 310. b.
 Christum sequentes de cibo non sint solliciti. 115. a. 137. a.
 Christi & discipulorum eius mira frugalitas. 115. a. 141. a.
 Christus nisi sit præsens omnia perturbationibus concutiuntur. 117. b. 159. a. b.
 Christum non omnes bono & pio animo in Ecclesia sequuntur. 121. b. & seq.
 Christus seu Messias semper in scriptura verum Dei filium designant. 146. a.
 Christum sequimur, cum patimur pro illo, qui pro nobis passus est. 154. a.
 Christus splendor patris, & figura substantiæ eius. 161. b.
 Christi in cruce pendentis ineffabiles dolores. 276. b. & seq.
 Christi aiam exhalatis clamor admirandus, quia præter hominis morietis naturã. 286. b.
 Christiani spiritum ducentes nequaquam ociosi sint. 48. b. (47. a.)
 Chriani licet peccatores sint, saluari tñ pœnitētes possunt: quod secus est in infidelib⁹.
 Cogitationes malas æquè ac bonas in cordis vase recipiens, homo dissolutus dicitur,
 non fructificans in verbo Dei. 80. b. (126. a. b.)
 Coinquinari hominē ab extrinsecis nō posse, quomodo intelligendū, cōtra hēreticos.
 Columba innocentiam Christi denotat. 14. a. 15. a.
 Columba quomodo designet Spiritum sanctum. 14. b.
 Communitas religiosorū per Christū & apostolos approbata, cōtra hēreticos. 237. b.
 Compari domino patienti pro nobis quo pacto debeamus. 277. b.
 Concionator: vide inferius in litera P. Prædicator.
 Confirmationis sacramentum à Christo institutum. 172. b. & seq.
 Consanguinei plurimum impedimento sunt viris spiritualibus. 75. a. b. 1
 Conscientia bona vbique secura est. 90. b.
 Consensus communis semper sequendus, ne erremus. 322. b. & seq.
 Consiliarij peruersi punitionis exempla. 124. b.
 Continuò, dictio: huius fallacis vitæ breuitatem denotat. 69. b.
 Conuersatio prauorum impedit peccatorem ne perfectè sanari possit. 130. a.
 Vide plura inferius in litera M. Malorum conuersatio.
 Corban quid significet declaratur. 123. b.

Corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem. 304. b.
Cor duplex hypocritis & phariseis est. 124. b.
Cor inobediens etiam in cibo & potu coinquinat hominem. 126.
Coronæ spinæ materia & forma quæ fuerit. 268. a.
Coronatus fuit dominus non sedens, sed grossæ columnæ alligatus. ibid. b.
Corpus domini in sacramento summa cum reuerentia sumendum. 8. b.
Corpus domini à cruce depositum, quomodo & ubi vinctum fuerit. 289. a.
Credientium signa & miracula visibilibus in primitiua ecclesia fiebant, nunc autem
inuisibilibus ad implentur, 299. b.
Crucem suâ tollere, est carnem cum vitijs & concupiscentijs crucifigere. 151. b. & seq.
Crucem quousque & quomodo baiulauerit Christus. 270. a. b. & seq.
Crucifigendi Christi, militum præparatio, & locus. 272. a. b. 276. a.
Crucifixus dominus à militibus quousque manibus portatus. 276. a.
Cruz, à militibus perforata prope eum locum ubi deinde erecta ibid. a.
Cruz quomodo cum Christo erecta: ubi & quomodo posita. 276. b.
Cupiditas radix omnium malorum obcecauit gentem Iudaicam, & Iudam ipsum
proditorem. 210. b. & seq. a. b. 237. b. 248. b.

D

DÆmon, & dæmonia vide paulò inferius in dictione diabolus.
Dæmonia eijcimus cum à peccatis desistimus. 299. b.
Deuoti nonnulli Deum volunt, sed vnâ cum terrenis opibus. 96. b.
Dei consuetudo ne erremus, in omnibus attendenda. 123. b.
Dei diuina natura est, post quâ semel pepercit non improperare. 292. b.
Deo commorari volens, necesse est per fidem eum cognoscere: eique debita tributa
præstare. 308. a.
Deo seruientibus nihil deest: sed nec persecutiones. 130. b.
Deo se assimilantibus ruina & præcipitatio. 19. b.
Deum se faciens apud Iudæos cruci & morti addicebatur. 17. a.
Deus non patitur quenquâ sibi æquiparari vt comparari. 17. a. 19. a. b.
Deus valdè misericors, postulanti & si interdum non id quod petit, semper tamen
quod expedit donat. 42. b.
Deus est interpellandus vehementer, etiam clamore. 188. b.
Deus etsi nouerit quibus rebus indigeamus, nihilominus ab eo quæ nobis vtilia, vcl
clamorosa etiâ & importuna oratione expostulanda sunt. 189. a.
Deus non est acceptator personarum. 209. a. b.
Deus voluit Christum etiam in morte sua miraculis illustrare. 280. a.
Deus meus, Deus meus: vt quid dereliquisti me? exponitur. 281. b.
Deus verus est trinus & vnus: aliâs Deum credere falsum est. 308. a. b.
Deus, id est mundi fabricator & rector. 309. a.
Descendentium ad inferos status seu gradus tres. 303. b.
Diabolus inuestigat nosse an Christus verus esset Deus, an verò purus homo. 16. a. 38. b.
40. b. 95. a.
Diabolus ociosis laqueos tendit, quibus eos irretitos teneat. 16. b.
Diabolus pater mendacij: ideoque semper comprimendo ne loquatur. 33. a. b.
Diabolus admodum impertunus & assiduus in tentationibus. 40. b.
Diabolus aduersatur in inimicitia summa humano generi. 94. b.
Diabolus nihil facere potest nisi domino permittente. 95. a.
Diabolus precans aliquando a Deo exauditur. 95. a.
Diaboli seu Dæmones alij alijs sunt fortiores. 161. b.
Dignitatibus & beneficijs ecclesiasticis non esse consanguineos extraneis præferēdos
nisi virtute & sapientia eos aut superent, aut æquipollegant. 35. b.

Dilectio nostra erga Deum probatur in proximo. 220. b.
 Diligendum nihil est quod non diligatur propter Deum. 111. b. 219. a. b.
 Dionysius philosophus & martyr, de eclipsi præter naturã in obitu Christi contingente,
 Apolophanem interrogat. 280. b.
 Discipulorum Christi nonnulli tardi ad resurrectionẽ domini eius credendum: hoc
 ideo factum ne à nobis dubitetur. 297. a. & seq. b.
 Diuinitatem Christi omnia eius opera præferebant. 181. b.
 Diuinitas Christi non solum à credentibus sanctis, verũ & patriarchis atque proph-
 tis olim acclamata & annunciata fuit. 192. b. & seq. a. b.
 Diuinitas Chri Mesiã manifestatur ex scripturis p̄ eius passionẽ mirifice. 232. b & seq.
 Diuites multos æque ac pauperes Christum facillimè & obedienter sequutos: contra
 hæreticos. 49. b. 51. b.
 Diuites & potètes, homines pauperes & humiles despiciẽtes, pseudo chriani sunt. 52. b.
 Diuites quales & quomodo saluari possint. 178. a. b. & seq.
 Diuitum duplex natura. 178. a.
 Doctrinam Christi iuuantes non sunt prohibendi. 166. b. & seq.
 Dolor summus est separationis animæ à corpore: quem verè Christus solus sensit, alij
 homines non itidem. 282. a. b. (instruere. 186. a.)
 Dominantes decet patientia erga iniusta postulantes, & indignãtes: eosque prudẽter
 Dominica dies qualis, & quomodo obseruanda. 61. b. & seq.
 Domus nostra sancta mater ecclesia est: ad eam redire necesse est aberrantes. 144. b.
 Domus Pilati à domo Caiphæ medio quasi milliari distat. 260. a.
 Donat Christus & non repetit, nisi homo sponte amittat: Mundus verò quod dat mox
 aufert. 181. b. & seq.

E

(lium. 42. a.)

Ecclesia non immerito separat peruersos homines & hæreticos à consortio fide-
 Ecclesiæ & præpositorum officium est remigare, & ventorũ vim repellere. 117. a.
 Ecclesiæ persecutio in beato Petro signata. 256. a.
 Eclipsis Solis in Lunæ oppositione contra naturales regulas. 280. a.
 Electionem prælatorum secundũ doctrinæ & virtutum præstantiã, atque Dei volũ-
 tatem fieri debere. 71. a.
 Eleemosynis peccata redimuntur. 20. b.
 Eleemosynas distribuentibus nihil minui, sed semper multiplicari. 115. b.
 Eleemosyna attenditur iuxta possibilitatem dantis. 223. b. & seq.
 Eleemosyna templis facta Deo acceptabilis: contra hæret. 223. b. cum seq. & 235. b.
 Eligit quos Deus cæteris præstãtiores facit. 71. b.
 Emaus villa seu castellum, septem milliariibus à Hierusalem distat. 296. b.
 Error in cognitione peccatores cõtumaces reddit, & difficillimè curatur. 133. b.
 Euangelium est bonum nunciũ. 1. a. 3. b. 152. b.
 Euangelistas facilis concordandi modus. 99. b. 188. a.
 Euangelistę narrant interdum diuersa, nunquam tamen contraria. 188. a.
 Euãgelistæ de apparitionis dñi post eius resurrectionẽ ordine, conciliant. 295. b. & seq.
 Eucharistiæ vera, perfecta & admiranda institutio contra hæret. 242. a. b. & seq.
 Excommunicatis sacramentũ Eucharistiæ non datur. 140. b.
 Ex toto corde quomodo diligendus Deus. 219. a.

F

Fastidire spiritualia, nostræ pertinaciæ & rebellionis causa est. 134. a.
 Fel vino mixtum Christo propinatum quare non sumpserit. 272. a. b.
 Festi diei obseruationi vrgens necessitas præualet. 60. b.
 Festo in die oportuit immolari agnum immaculatum. 233. b.
 Festus dies Paschæ per septem dies azimorum durabat. 238. a. 241. b. 263. a.

Ficulnea sine fructu arida, quid sibi velit. 195. b. & seq.

Ficulneæ aridæ locus & situs. 198. a. b.

Fide cognoscendus est Deus. 306. a. 307. b.

Fidei veræ effectus, & plurima huius rei exempla. ibid. & 307. a.

Fidei defectus impedimento est continuæ salutis. 144. a.

Fidei tanta est necessitas ut absque ea impossibile sit placere Deo. 304. a. 307. a.

Fidem solam absque operibus & pœnitentia non sufficere, nec saluare hominē, contra hæreticos. 32. a. 199. a. b.

Fidem quoties audis charitate formatam intellige. 299. b.

Fidem verā tria semper comitantur. s. sacrificiū, oratio generalis, & miracula. 320. a. b.

Fides discipulorum vsque ad spiritus sancti aduentum instabilis fuit. 92. b.

Fides gratia gratis data: & alia fides virtus theologica, quomodo differant: & earum effectus. 198. b. & seq. a. b.

Fides præexigitur in adultis ut baptizentur. 304. a.

Fides vnica est, uti & Deus vnus, baptisma vnum. hæreticorum verò fides multiuaria, & ideo erronea. 312. b. & seq.

Filiorum inordinatus amor ad grauissima peccata inducit. 111. b.

Filius Dei quomodo ignoret quedam quæ solus pater nouit. 231. a. b.

Finis non principium rerum spectandus. 164. b.

Finis primus est in intentione, & vltimus in assecutione. 219. b.

Flagellatio domini crudelissima. 266. b. & seq.

Flagellatio domini vbi fuerit facta, & columnæ forma. 267. a. b.

Fornicatio simplex ab adulterio est separata, & peccatum mortale, cōtra hæret. 126. a.

Fornicationi, causa tantum Vxor dimitti potest. 171. a. b.

Fratres appellat scriptura omnes propinquiores sanguine. 77. b. 104. a.

Fratres etiam interdum dicit eiusdem regni habitatores. 77. b.

Fructum alij trigesimū, alij sexagesimū, alij ceterimum afferentes interpretatur. 81. a.

G

Galilæa mōs, Oliuarum monti vicinus, & vnde sic dicatur. 244. b. 293. a.

Galilæa prouincia miliaribus quadraginta ab Hierosolimis distat. 293. a.

Galilæa mōs nō prouincia intelligitur in verbis domini: præcedā vos in galilæā. 293. a. b.

Galilæa trāsmigratio interpretat: & quomodo nobis in Galilæā trāsmigrandū. 293. b.

Galilæi à Iudæis spreti semper fuere. 244. b. 293. a.

Galilæorum prouincia Iudæa. ibid. (223. b.)

Gazophilacium, atque eleemosynam tēplo factā approbat dominus, cōtra hæreticos.

Gehennæ supplicium perpetuum, contra nonnullos. 167. b. & seq.

Gentes in audiendo fuere nouissimi, in credendo verò primi. 130. b.

Gentes adhuc quotidie ad fidem Christianam conuertuntur. 22. b.

Gentibus locata est Vineam Christi, deperditis colonis Iudæis. 208. b. & seq.

Gentium populum significat ligatus pullus asinæ. 191. b. & seq.

Gentium vocationis tempus ascendente domino in cœlum. 298. a. 300. b.

Gentiū vocationē & Iudæorū reprobationē p̄ Messiam futurā clarè ostēdit. 27. a. 191. b.

Gethsemani prædij situs. 245. a. b.

Gloria Christi à fortitudine ostenditur. 7. b.

Gloria nostra ægra omnino & inanis. 53. b.

Gloria domus Dei nouissimæ quomodo maior fuerit primæ. 30. b.

Gloriam suam Deus alteri nullo modo concedit. 17. a. 19. b.

Gloriam inanem, seu laudem humanam nequaquam captādam, sed prorsus fugiendam docet Christus. 100. b. 135. a. 144. b.

Gratiarum actione panis frangendus. 115. b.

Gratiarum actionem semper Deo reddendam exemplo Christi docemur. 244. a.

H

- H**æretici opera nihili facientes conuincuntur Christi exemplo. 49. a.
- H**æretici quoniã olim agnitã iustitiã viã dereliquerunt, difficile curãtur. 142. b.
- H**æretici vltro, nisi adducantur, non veniunt ad dominum. 143. a.
- H**æretici superbè communem sanctorum viam respuunt, propriã suã innitentes prudentiã, & verborum nouitatibus. 149. a. b.
- H**æretici negantes Eucharistiã sacramentum prorsus confunduntur. 242. a. b. & seq.
- H**æretici scriptura semper vincuntur. 311. b.
- H**æretici hodie diuisi in quinquaginta sectas: quorum nomina adscripta. 311. b. & seq.
- H**æretici modos. 50. credendi offerunt, cum solus sit vnus Deus & vna fides: quare omnino confunduntur: 311. b. & seq. (saluum conductum. 313. a)
- H**æretici noluerunt interesse Consilio œcumenico Tridẽtino: respuẽtes amplissimũ
- H**æretici miraculum nullũ edũt: Catholici tamen apud eos defuncti quotidie. 321. a.
- H**æretici in ipsorum confusionem sacrificia tollunt, orationes publicas aspernantur: miracula nunquam operantur. 321. a.
- H**æreticorum doctrina in angulis & in occulto facta damnatur. 36. b.
- H**æreticorum turbæ Eucharistiã sacramentum negatur. 140. b.
- H**æreticorum mille sectæ à primitiua huc vsque ecclesia semper confusæ. 311. b.
- H**æreticorum turba monstrum ingens. 50. capitibus. 313. b.
- H**æreticorum conuersatio omninò vitanda. 322. a.
- H**æreticos iustè corripit Ecclesia, Satanæ eorum iudicans sectam. 149. b.
- H**æresim tenet, qui ab vniuersali Ecclesiã intelligentia recedit: licet verba scripturæ inducat. 321. b.
- H**ebdomada quæque apud hebræos septem continet annos. 29. a.
- H**erodes damnatur lenitatis & crudelitatis. 111. b.
- H**erodes corporum resurrectionem, vitamque futuram præstantiorẽ testatur. 109. a.
- H**ierusalem vastatio per Titum & Vespasianum. 227. a. b.
- H**omicidium ne contingat Ecclesia autoritate Dei separat virum ad vxorem. 172. a.
- H**omicidium vermis rodens conscientiam. 109. b.
- H**umiles & simplices corde amat & amplexatur Deus. 163. a.
- H**umiliatus intrinsecè, securus à seculi tempestatibus quiescit. 163. a.
- H**umilitas veritas est. 10. b.
- H**umilitas Christi mira. 11. a. 145. a. 186. b. & seq.
- H**umilitas exaltationis, & omnium virtutum initium. 53. b. & seq.
- H**umilitas, & peccantium pœnitentia Angelos delectat. 87. b.
- H**umilitas, simplicitas & puritas basis est totius vitæ Christianæ. 173. b.
- H**oræ matutinæ Religiosorum duplex mysterium. 257. a. b.
- H**oræ qua Christus crucifixus, Euangelistarum concordia fit. 273. b. & seq.
- H**ora Iudæorum tertia fuisse dominum crucifixum. 273. b. & seq.
- H**orarum Iudaicarum longè diuersa à nostris horis computatio. eod.
- H**orarum Iudaicarum distributio in ternas per diem. 273. b. & seq.
- H**ypocritæ vulpium more igne capientur. 122. b.
- H**ypocritæ nouum diaboli portentum, Deum labijs confitentur, corde autem & factis negant. 122. b.

I

- I**acobus zebedæi primus Apostolorum martyr. 35. b. 73. a. (nus. 73. a)
- I**acobus Apostolus contra Mahumeranos in conflictibus propugnator noster stre-
- I**acobus & Ioannes fratres Apostoli & Christi consanguinei. 35. a. 185. a.
- I**dolatræ à seip̄is damnãtur, creaturis honorem Dei tribuentes. 309. a.
- I**eiunia obseruanda, contra hæreticos. 58. a. b.
- I**eiunium distinguitur à mente ieiunantis. 55. a. b.

Ieiunium præmissum orationem puriorem efficit. 161. b.
 Ieiunus, qui dominum sincero corde sequitur, non reuertitur. 114. a.
 Ignorantes non aspernantur à Christo, sed docentur. 141. b.
 Ignorans seipsum nihil rectè agere potest: & à Deo declinat. 53. a. b.
 Immortalitas animæ plurimis argumentis atque exemplis efficacissimè probatur.
 314. cum plurimis sequent.
 Incredulitatis & diffidentie pœna. 124. a.
 Infidelis iustè & perpetuò damnatur. 307. b. & seq.
 Infirmi ad spūales prius quàm corporales medicinas confugere debent. 39. b. 45. b.
 Infirmirate sublata, Deo cum gratiarum actione inseruiendum. 40. a.
 Iniuria patienter toleranda. 254. b.
 Inimicorum animabus consulendum: nec calumnijs cedendum. 64. b.
 Initium bonum perseverantibus felicissimum producit finem. 3. a. b.
 Invidia etiam Ioan. discipuli laborarunt. 56. b. 166. a.
 Invidia, odio & malitia tradiderunt summi sacerdotes dominum. 263. a.
 Ioannes baptista omnium primus abluuit aquis populum. 4. b.
 Ioannes baptista quo functus fuerit officio. ibid. Eius summa humilitas. 10. b.
 Ioan. præcurator, euidentissimum erat testimonium aduentus Messie. 5. b.
 Ioan. baptista angelus à pphetis vocat, ob eius virtutes, sanctitatem & viæ puritatem. 31. a.
 Ioan. baptista venit in spiritu & virtute Helie. 157. b.
 Ioan. Euangelista humilitatis & modestiæ causa non ten ipse suum celauit in sua
 euangelica historia 119. a.
 Ira Christi qualis fuerit. 65. a.
 Iram Dei mox misericordia & tranquillitas sequitur. 92. a. b.
 Iudæ traditio omnibus stupenda. 236. b.
 Iudæ beneficia innumera à Christo collata, ibid.
 Iudæ incredibilis pertinacia, malitia & infelicitas. 241. a.
 Iudæi dispersi, profugi, vagi & omnibus nationibus contemptui in hodiernum diem:
 & quare. 17. a. b. & seq. b. 21. b. 76. a. 264. a. 265. a. 263. b.
 Iudæi obdurati, nefandi & pertinaces, nec noua nec antiqua oracula perpendere
 voluerunt. 17. b. & seq. 206. a. b. 279. b. 286. b. 310. a. b.
 Iudæi à Christi aduentu vsque hodiè sine prophetia, sine templo, dispersi & omnino
 derelicti. 18. b. 21. b. 29. b. 84. b.
 Iudæi velut non habent quo se tegant, nec quo se excusent, nec quo fugiant: omnino
 enim suis prophetijs confunduntur. 26. a. b. 29. b. & seq. 253. a. b. 310. a. b.
 Iudæi uti olim, sic & hodie adhuc calumniantur. 37. a.
 Iudæi iam non sunt veri sed falsi. 109. b.
 Iudæi qui in audiendo fuerunt primi, erunt in salutione nouissimi. 180. b.
 Iudæi Messiam respicientes, ab eis ad gentes translatus est Euangelium. 191. b. 203. b. & seq.
 Iudæi impudentissimi damnantur, quia non credunt Deum filium in carne venisse. 309. b.
 Iudæi & Mahumetani diabolo inseruiunt, quia non cognoscunt verum Deum. ib. de.
 Iudæorum multi etiam crediderunt in Christum. 67. b. 192. b.
 Iudæorum patres Moyses & propheta: mater verò eorum lex. 18. a. b. (a. & seq.
 Iudæorū desolatio & direptio in finem vsq; mundi perdurabit. 19. b. 21. b. 197. a. 237. b. 264.
 Iurisdictio in vniuersa Ecclesia quo pacto à Christo in summū pontificem descēdat. 147. a.
 Iustitia seueritate exercentur à Deo in hoc seculo. 110. a.

Laiici dum de ecclesiasticorum defectibus conqueruntur: Ecclesiastici verò de
 laicorum cupiditate & luxu, orbis totus sibi contrariatur. 256. a. b.
 Lapis Christus à Iudæis reprobatus, factus in caput anguli, vtriusq; conectens parietem,
 gentium. s. populos: & qui crediderunt Iudæos. 208. b.

Lapidis ab ostio monumenti amoti, significatio. 291. b.
 Lapidis eiusdem forma & descriptio. 292. b.
 Latrones qua ratione cum Christo crucifixi. 278. b. & seq.
 Legem noluerunt audire Iudæi: eam lacerarunt, in capite vulnerarunt, & contumelijs affecerunt. 206. a.
 Legem qualem condiderit Christus. 108. a.
 Legis obseruatorem se Christus semper ostendit. 11. a. 43. b.
 Legio militum continet sex millia sexcentos & sexaginta sex. 94. a.
 Leprosæ hæreses & peccata designat. 42. b.
 Leprosi à cætu hominum separantur. 42. a.
 Lex à Christo tradita est in Ecclesia perpetuò duratura. 14. b.
 Liberum arbitrium ostenditur & probatur. 71. b.
 Linguae igneæ quo pacto Spiritum sanctum designent. 14. b. & seq.
 Loci, ubi discipuli domini tres, orante ipso sustinere iussi sunt, descriptio. 245. b.
 Loci seu antri ubi dominus trinam patri fecit orationem, situs. 246. a.
 Locus vñtionis domini in monte Caluario propè sepulchrum. 289. a.
 Lucifer quia Deo se æquiparare voluerat, è cælo in infernũ precipitatus. 19. b. (322. a.)
 Lupi rapaces hæretici: vestis autẽ ouina, sacra scriptura est ab eis deprauatè inducta,
 Luxuriæ peccatum, generali aquarum diluuiò punita. 124. a.

M

Mahumeti insania, de lege sua non ratione vel disputatione, sed armis tantum
 tuenda. 311. a.
 Mahumetorum secta multivaria, rationique prorsus contraria. 310. b. & seq.
 Maiorum corruptio plebem & Rempub. perdit. 134. b.
 Malè agens aut se excusat, aut tacet. 163. b.
 Malitia peccantes à Christo relinquuntur: & quanto supplicio digni. 141. b.
 Malorum conuersatio bonis maximè obest. 56. a. 130. a. 141. a.
 Manum aridam habent per plures nostri seculi. 63. b.
 Manus Christi potentiam designat, quæ ad salutem peccantiũ necessaria. 130. b. 143. b.
 Manus impositio salutem significat. 174. b.
 Marcus Euangelista, beati Petri discipulus: & ab eo de Euangelica historia edoctus
 pag. 1. & seq. & 118. a. b. 146. a.
 Marcus Romæ scripsit Euangelicam historiam. 1. a.
 Marcus quare nullo vsus exordio in sua Euang. historia. 1. b. & seq.
 Marcus quare assimiletur Leoni. 2.
 Marc⁹ quare interdũ, & etiã cõsultò omiserit B. Petri respõsa & acta. 118. b. & seq. 146. a.
 Mariæ Magdalenæ quomodo dominus post resurrectionem apparuerit. 296. a. b.
 Mariarum domus in Hierusalem, in qua dominus prædicabat. 295. a.
 Marta virgo, hospita Christi, domina Bethaniè oppidi. 195. b. 234. b.
 Matrimonium, sacramentum nouæ legis, inter cætera sacramenta repositum. 170. b.
 Mentitur non solum is qui falsa dicit: verũ & ille qui sciens aliũ mentiri consentit. 38. b.
 Messia aduentus certissimum fuit testimonium præcursor Ioan. 5. b. & eiusdem ho-
 minum aquæ ablutio. 6. b. 17. b. & seq.
 Messia solo conueniebat per aquã remissionẽ peccatorũ perfici. 5. a. 10. a. 17. b. & seq.
 Messia potestas æterna. 202. b. & seq.
 Messia aduentus tempore cessauit omnis prophetia, vsque hodiè. 18. b. (310. a. b.)
 Messia aduētus rēpus ostēdit aptissimè ex veteri & nouo Instrumēto. 24. a. 25. a. & seq.
 Messiam tria testantur quæ de eo in lege & prophetis prædicta fuere. s. rēpus, signa &
 prodigia, mors, resurrectio, ascensio, & spiritus sancti aduentus. 24. a. b. 25. a. b.
 Messiam verum Deum futurum semper prædixere propheta. 24. b. 203. a.
 Messiam fore legislatorem ostenditur. 27. b. & seq.

Messias nō venit in potentia temporalis, sed in fortitudine prodigiorū & virtutis. 8. a.
 Messias vel Christus vbiūmquē in scriptura legitur, verum Dei filium designat. 149. a.
 Ministrare, est esurienti cibos porrigere vel præparare. 16. b.
 Miracula à Deo non sunt exoptulanda vbi res via naturali vel arte perfici pōt. 100. a.
 Miracula nō fiūt nisi deuoto & simplici aīo postulātibus: vel etiā ad robur fidei. 140. b.
 Miracula interdum fiunt absque diuina gratia, & à malis. 199. a. b.
 Miraculis cōtinuis diuinitatē suā ostendit Christus, corpore verò humanitatē. 120. a.
 Miraculorum in morte Christi contingentium enumeratio. 285. a. b.
 Miraculum fit deficiente natura. 100. b.
 Miseria in propatulo esse debet, vt faciliē ab omnibus conspici & adiuuari possit. 64. b.
 Mons Oliuarum per miliare ab Hierosolyma distat. 190. b.
 Mors duplex: prima est cum anima à corpore separatur: Secunda cum perpetuis
 supplicijs crucianda damnatur. 152. a.
 Mortale quod est maximum est. 302. a.
 Moyses & Elias in transfiguratione Christum vitæ & mortis dominum, & verum
 Messiam ostenderunt. 157. a.
 Mulier, ad nuptas nō tantū, sed etiā ad alias nō viris cōiunctas fœminas p̄inere. 126. a.
 Mulieres volentes vngere corpus domini, non credebant diuinitatem vnquam ab
 eius corpore fuisse separatam. 290. b.
 Mulieres viso & audito Angelo resurrexisse dñm, quomodo id nemini dixerint. 295. b.
 Mundana omnia caduca, & vaporibus similia. 303. a.
 Mundus non dat, sed accommodat, & mox repetit. 181. b. & seq.

N

N Abuchodonosor Rex, quia Deo se assimilabat, in bestiam per annos septem
 versus est. 19. b. 20. b. & seq.
 Nardus herba qualis. 235. a.
 Natiuitatis Christi, & eius ligationis in domo Caiphæ mysteria designant horæ ma-
 tutinæ à religiosis noctu recitatae. 257. a. b.
 Natura nostra fragilis aliquo modo perterrita aut superata, statim fugam remedium
 putat. 294. b.
 Necessarium magnoper e homini, tanquā finē ad quem semper tendere debet, cog-
 noscere à quo sit: sub quo sit: quo pergat: & quis illi quæ habet largitus sit. 305. b. & seq.
 Necessitas vrgēs vel extrema, multa licita reddit, quæ alias non licerent. 60. a. b.
 Necessitas fidei tanta est vt sine ea impossibile sit Deo placere: & pulchra huius rei
 exempla proponuntur 304. a. & seq.
 Negātes Iudæi Christū, ei⁹ populus esse desierūt. Et Danielis p̄phetia explicat. 276. a.
 Non cre dens, seu infidelis iustē damnatur. 307. q.
 Nosse seipsum summa prudentia, & ad Deum cōuersionis p̄incipium: ignorantia
 verò sui, declinatio à Deo. 52. b. 53. a. b.
 Noui homines Christo nouo reddendi sunt. 288. b.
 Nouus homo Christus, nouum fecit opus. ibidem.

O

Obedientia vera est sine hæsitatione continuò parere vocationi & iussui do-
 mini. 71. b. 89. b. 239. a.
 Obedientia animas facit castas. 90. a.
 Obedientiæ veræ magni effectus. 90. b.
 Obediens verè peccare non potest. 90. b. 239. b.
 Obedientiā tantū cōmemorat D. Paulus loco plurimarū virtutum in Christo. 110. b.
 Obscuriora vel secretiora non sunt populo reuelanda nec prædicanda. 88. b.
 Officia nobis cōmissa prorsus negligimus: atq; inde ingētia exurgere mala. 32. b. & seq.
 Officia in Repub. non fauore, sed iustitia distribuenda esse. 33. b. 70. b. & seq. 115. b.

- Opera bona: vide superius in litera B. Bona opera. 134. a.
- Opera exteriora distinguuntur ab interiori intentione. 55. b.
- Operandi difficultas causa nostræ pertinaciæ & rebellionis. 134. a.
- Operatio Christi indefatigata & continua, diuinam in eo arguit naturam. 75. a.
- Operum Christi ab operibus nature, angelorū siue sanctorū mira distinctio. 65. b. 138. a.
- Orandum & postulandum quomodo, & quid. 200. b.
- Oratio humilis fide robusta cælos penetrat. 128. b.
- Oratio præmittenda est postulantis, seu operari volentibus. 161. a.
- Oratio frequentanda & continuanda. 181. a. 200. a.
- Oratio vt purior reddatur ieiunio est præuenienda. 161. b.
- Oratio vt pura sit multa exigit. 200. a.
- Oratio in templo specialem impetrandi efficaciam habet. 202. a.
- Otiosi à dæmone tentationibus aggrediuntur. 16. b. 49. a.
- Otium innumera mala parit. 32. b. 48. b. & seq.
- Otium Dinam, Dauid, & à dæmone liberatum hominem perdidit. 48. b. & seq.

P

- **P**acificam domum amat Christus, vsq; ad eò vt in ea miracula edat. 39. b.
- Parabolicè frequenter fuit Christus locutus multas ob rationes. 80. a. 88. a. b.
- Paschale solemne festum Iudæorum Christi immolationis præfiguratio. 233. b.
- Paschæ celebrationem dominum non præuenisse, sed omninò cum azimis & alijs ceremonijs manducasse: contra græcorum errorem. 238. a. 241. b.
- Passio Christi voluntaria & spontanea fuit, non coacta. 162. b. 184. a. 246. b. 249. b.
- Passio Messie ex scripturis mirificè reuelat eius diuinitatem. 232. b. & seq.
- Passio Christi quadrupliciter consideranda. 232. b. & seq.
- Pater quomodo sciat quædam ita solus, vt filio sint ignota. 231. a. b.
- Patiens obedientiam Deo & eius mandatis præstat. 112. a.
- Patientia Christi mira. 218. b. 267. a. b.
- Pauper factus est Christus vt nos diuites faceret. 91. b.
- Pauperes quare fecerit dominus. 68. a.
- Peccata in Spiritum sanctum qualia sint: & irremissibilia. 77. a.
- Peccata grauià vermes sunt rodentes conscientiam. 109. b.
- Peccata vno grauissimo ligatus, & si aliquas virtutes exercere conetur ad se saluandum, nisi resipiscat, omninò eius damnationem dæmon expectat. 111. a.
- Peccanti bonum est non excusare nec celare peccatum. 160. b.
- Persecutionibus quare dominus suos amicos conteri sinat. 181. a.
- Petenti licet interdum Deus non quod postulat, semper tamen quod expedit donat. 42. b. 200. a. b.
- Petra in morte Christi scissæ stupendum miraculum ad amussim depingitur. 285. b.
- Petre eiusdem scissæ miraculum in hodiernum vsque diem permanet: idque solum, ceteris miraculis omnibus transactis. 285. b. & seq. (rus. 41. a.)
- Petrus semper in feruore erga Christū inuenitur primus, vt puta eius vicarius futurus.
- Petrus quare à Christo sic appellatus fuerit. 72. a. b.
- Petrus ab initio omnibus alijs discipulis à domino præponitur: vt qui postea eius futurus vicarius. 72. b.
- Petri prælaturæ super orbem terrarum promissio & indicia. 119. a.
- Petrum & eius successores fuisse Christi Vicarios generales & ordinarios constitutos in toto terrarum orbe. 146. b. 148. a.
- Petri potestas eminentior fuit aliorum Apostolorum potestate in quatuor. 147. b.
- Petri trina negatio declaratur. 255. b. & seq.
- Petrum quare Angelus separatim in resurrectione domini nominauerit. 292. b.
- Petri negationis poenitentiam domino placuisse. 292. b.

Pharisei cupiditatibus tantum inservientes, in omnibus ad commodum proprium
 semper anhelabant. 65. b. 84. a. 123. b. 211. a. (a. 76. a. 279. b.)
 Phariseorum admiranda cæcitas, iniquitas, pertinacia, invidia & nefanda fallacia. 64.
 Pharisei ambitiosi, superbi, cupidi, arrogantes & hypocritæ. 223. a.
 Philosophi animæ immortalitatem asserentes. 316. b. & seq.
 Pilatus vir inconstans, iudex iniquus, seculi huius filius. 266. a.
 Pœnitens verè omninò à conversatione perversa separetur necesse est. 130. a. 143. b.
 Pœnitentis verè proprium est vitam mutare. 6. b.
 Populus revelans miracula Christi, licet ipse hoc ei vetaverit, non peccavit. 135. a.
 Populus seu vulgus inconstans, ingratus & mutabilis est: ideòque nequaquam cifi-
 dendum. 234. b. 263. b.
 Porcorum multitudo quare in terris Iudæorum enutriebatur. 96. a. b.
 Porcos nutrire Iudæis non erat prohibitum, sed tantum illis vesci. ibid.
 Porphyrius blasphemans in sanctos & Apostolos q̄ facile & festinanter crediderint
 conuincitur. 50. a. b. & seq.
 Potentia Dei omninò ad salutem peccantium necessaria. 130. b. 143. b.
 Prædicator verbi Dei & si omnib⁹ p̄desse nō possit, nō tñ à munere suo deficiat. 83. a. b.
 Prædicator animarum fructum non se querere debet. 88. b.
 Prædicatoris est tantū seminare verbū: Dei verò cōsumare & ad frugē p̄ducere. 86. a. b.
 Prædicator em optimū laudare quidē solemus, eius verò doctrinæ nihil obedire. 39. a.
 Prædicator es consolatur dominus. 86. b.
 Prædicator es & præcones Christi quales esse debeant. 107. b.
 Prædicator es omnia quæ faciunt & docent referentes Iesu, benè sibi consulunt. 113. a.
 Prælatos sine affectione carnali, nec voce populi eligendos. 70. b. & seq.
 Prælati non licet diu abesse à grege. 159. b.
 Prælati seu primatum habentes in Ecclesia debent omnium nouissimos se, & mini-
 stros reputare. 163. b. & seq. & 186. b.
 Prælatorum lex qualis sit. 186. b. & seq.
 Præfidentium in Ecclesia vita est mixta. 41. a.
 Principes declinant ab officio debito: vnde magna nostri mali labes. 33. a.
 Principum otia & delicia plurimorum causa sunt malorum. 32. b.
 Principum officium est debellare infideles: & Ecclesiam tueri. ibid.
 Probatio dilectionis Dei, est exhibitio dilectionis proximi. 220. a.
 Procellam mittit Deus, vel ut probetur homo, vel quia iratus. 91. a. & seq.
 Prophetam in sua patria sine honore. 104. b.

Quadragesima horis quia in sepulchro mortuus iacuit Christus: quadraginta
 diebus se vitium ostendit discipulis. 298. b.
 Quadrupliciter passio Christi considerari potest. 232. b. & seq.
 Quadruplex est non credentium caterua: Idolatrarum gentium, Iudæorum, Mahu-
 metanorum, & hæreticorum. 309. a.
 Quæ personæ viderint dominum à mortuis resurrexisse. 298. b.
 Quærens Iesum, in templo eum semper inueniet: aula. n. eius est. 202. a.
 Quærens Deū verè, etiā illa quæ humanis viribus impossibilia videntur obtinet. 291. a.
 Quærere & interrogare de scriptura non pudeat. 171. a.
 Quæstiones non iuxta nostram opinionem, sed ex scripturarum decisionibus de-
 terminandæ. 218. b. & seq. (117. b.)
 Quartam usq; noctis vigiliam: id est, vsq; in finē seculi, passura est Ecclesia hæreticos.
 Quartum Christi in cruce prolatum verbum exponitur. 281. a. b.
 Quatuor sunt quæ faciunt in peccatore vehementem pertinaciam & rebellionem,
 adeò ut sit surdus & mutus. 133. b.

Quod

Quod vniuersum, quod antiquum, & quod ab omnibus consensus, id credendum: quia verum & catholicum est. 321. b.

Ratio est domus anime: in qua comorantes tuti erimus à seculi tumultibus. 144. b.
Ratio occidi non potest, imò frequenter iniquitatem redarguit, & conscientias malorum pungit. 206. b.

Rationem humanam cæciderunt & vacuam dimiserunt Iudæi. 205. b. & seq.

Rationi voluntatem nostram non sensibus subdamus. 210. a.

Recederes à Christo, vel à quibus Christus recedit, etià à folio vëto agitato timet. 91. a.

Reddenda Deo quæ Dei sunt: id est animas nostras illius imaginè præferentes. 213. b.

Regem æternum se ostendit Christus. 105. b.

Reges tenentur ad duo. scilicet iustitiam & pacem populo ministrandam. 214. a.

Regibus persoluenda tributa & vestigalia propter conscientiam. 214. a.

Regnum Dei est vbi omnes sibi obediunt. 23. b.

Regnum Dei in virtute veniens, videre, multiuariè exponitur. 156. a.

Regnum Dei dicit Christus resurrectionem & gloriam suam. 243. a.

Regulæ quibus homo (diuina mediante gratia) errorem omnem vitare, & in catholica fide sincerè semper viuere possit. 320. cum sequentibus.

Religiosa vita relicta ad carnalem se conferens conuersionem, difficile iterum ad spiritualem vitam reducit. 143. a.

Religiosis turpe est alterius instituti religiosos odisse. 166. a.

Religiosis proprii nihil in communi habentibus, nihil prorsus deest. 180. a.

Religiosi ab iniquis & hæreticis prosequuntur etiam hodie. ibid.

Religiosorum quietior est vita in hoc seculo. 90. a.

Religiosorum fratrum morem, vt bini semper ambulēt, approbasse videtur Christus. 191. a.

Requies in hoc seculo nulla est alia præter imitationem Christi. 87. b.

Requiem non nisi pusillam possumus in hac vita habere. 113. b.

Responso ad quæstiones nõ danda ex tēpore: sed ex decisionibus scripturarum. 218. & seq.

Respublica ecclesiastica ex dia metro pugnat à seculari. 18. b.

Resurgente domino plurima redeunt. 290. b.

Resurrectionis & apparitionis domini ordo & series. 295. b. & seq.

Resurrectionis futuræ vitam multis argumentis ostendit dominus, ne fidelibus vlla ea de re oriretur dubitatio. 298. a.

Romanorum potestate tradiderunt Iudæi Christum morti. 259. b.

Sabbatum factum est propter hominem, non autem homo propter sabbatum. 61. a.

Sacerdotes Iudæorum auari, non de ouibus sed de lacte & lana tantum curabant. 114. a.

Sacramenta quibus in gratiam reducimur, quare sub sensibilibus rebus instituta. 12. a.

Sacrificium corporis & sanguinis domini memoriale est passionis, omnium actionum, & totius eius vitæ. 239. a.

Samaritæ oblectio fermè æqualis Hierosolymitanæ. 229. a.

Sal pro vera sapientia & discretionem. 168. a.

Sanctis dum patiuntur Deus maius præmium parat. 112. a.

Sanctorum exemplo calumnias refutare possumus, quod iustum est agentes. 60. a.

Sanctorum est mos virtutes suas tacere, defectus verò non celare. 118. b. & seq. 146. a.

Sanguine iuncti, spiritualibus hominibus impedimento sunt. 75. a. (aberrare. 148. b.)

Sapientia humanæ seu propriæ innitentes, reuelatione diuina relicta cadere, & à fide

Satanas cupidus scire an Christus verus Deus, aut purus homo esset. 16. a. 38. b. 40. b.

Satanas, vide reliqua supra in litera D. Diabolus.

Scandalum vitandum, etiam in pusillis. 167. a. b.

Scandalum pati in aliquo membro: quod est ruinæ vel peccandi occasio. 167. b. & seq.

Sedet Christus à dextris Dei, hoc est in potioribus gloriæ bonis. 300. b.
 Sensibus ulterius non utendum quàm quantum ipsa ratio & fides docent. 118. a.
 Sepulchri Christi situs & fabrica diligentissimè explicata. 289. a. b.
 Sepulchrum domino quomodo nos præparare debeamus. ibidem.
 Signa & prodigia quæ Messias facturus erat, ex prophetis. 24. b.
 Signa consumationis seculi qualia. 230. b. & seq.
 Simon Petrus: vide supra in litera P. Petrus.
 Simonis leprosi domus adhuc Bethaniæ extat reedificata. 235. a.
 Simplicibus & rudibus non irascitur dominus, sed compatitur & docet. 141. b.
 Sollicitudinè omnè remouet Christus à fidelibus: præsertim prædicatoribus. 106. b. 137. b.
 Solis eclipsis in morte Christi contra naturam. 280. a.
 Somnium Regis Nabuchodonosor mirabile. 19. b. 20. a. b.
 Sperandū nobis semper est: cū Deus à sua potestate & pietate deficere nō possit. 42. b.
 Spinæ, diuitiæ huius seculi dicuntur. 177. b.
 Spiritum sanctū promittit Christus semper in Ecclesia permanurum. 14. b.
 Spiritus qualis expulerit Christum in desertum. 19. b.
 Spiritus sanctus simplices, humiles & quietos homines visitat. 33. b.
 Sputum vel salua Christi, sapientiam significat. 130. b. 143. b.
 Summi sacerdotes Scribæ & Seniores Israel neq; Ioanni Baptistæ, neq; Christo crediderunt: prophetarū doctrinā & corpora occiderunt. 203. b. 204. a. 211. b. 206. a. b. & seq.
 Summos sacerdotes pharisæos scribas & seniores Christum solum Dei filium, Messiam & heredem suspicatos & opinatos fuisse. 207. b. 222. a.
 Superbia omnis peccati initium. 53. b.
 Superbiæ punitionis plurima exempla. 123. b.
 Superbis resistit Deus, eosque in nihilum redigit. 19. b. 20. cum seq.
 Superbus seipsum prorsus ignorat, & infirmus est. 53. a. b.
 Surdi & muti mirabilis sanationis multiplex expositio. 129. a. b.

T

T Abernaculi templi Salomonis dignitas describitur. 284. a.
Tangi quare se permiserit à mulieribus Christus post eius resurrectionē. 296. b.
 Tempa & altaria erigenda: dona que ecclesie offerenda, contra hæret. 224. a. 233. b.
 Tempa magna in Hispania & Africa diruta. 226. b.
 Templi Hierusalem omnia ornamenta, vasa, ceremoniæ & sacrificia, erant figura aduentus Christi, passionis eius, & nostræ redemptionis. 194. b.
 Templum frequentandum: & corde singula eius attentè pertractanda. 195. a.
 Templum vacare debet negotijs prophanis, confabulationibus, contractibus. 196. b.
 Templum ad eod frequentando dominus, significabat perpetuam Eucharistiæ in templis præsentiam. 201. b. 202. a.
 Templum appellat Christus corpus suum. 252. a. b.
 Tempore prohibito extrinseca etiam assumpta coinquinant hominem. 126. b.
 Tempus aduentus Messie demonstratur ex veteri & nouo instrumento. 24. a. 25. a. & seq. 10. a. b.
 Tentationes Christi in deserto tres fuisse. 15. b.
 Tentationes tres domini omne genus tentationum includere. ibid.
 Tentationibus egregiè resistentes, ministerio & consortio Angelorum fruuntur. 16. a.
 Tentauit ideò diabolus dñm, vt exploraret verusne Deus esset, an purus homo. 16. a.
 Timentibus Deum nihil omninò deest. 137. b.
 Tonitruum filij quare vocati à domino Iacobus & Ioannes apostoli. 73. a.
 Traditiones hominum non damnat Deus, dummodo secundum eius legem & temporum rationem præscribantur: contra hæret. 122. b. & seq.
 Tranquillitate conseruatur regnum aut familia. 76. a.

- Transfiguratio domini quare discipulis ostensa. 156. b.
- Tria obseruans a vera fide non declinabit: quæ sint. 321. b. cum sequentibus.
- Trinitatis totius vna est gloria, vna voluntas, vnaq; substantia. 13. b. & seq.
- Tunica Christi inconfutis, non diuisa à militibus, vnâ omnium credentium fidem significat. 173. a. 312. b.
- Turba solet necessitate laborantes comprimere: & studiosas animas ab oratione retrahere. 188. b.
- Turcæ Christum sacratissimum prophetam, & in cælum euectum fatentur. 301. b.
- V**allis Iosaphat ad radicem montis Oliueti sita. 250. a.
- Vallis Iosaphat tribus montibus cingitur. 293. a.
- Velum templi scissum, ingens miraculum quid designarit aperitur. 283. b. & seq.
- Veniæ consequendæ facilitas. 12. b.
- Ventus Ecclesiæ contrarius sunt hæretici superbi, mente inflati. 117. b.
- Ventorum tempestas multa designat. ibidem, & seq.
- Verba Christi energiam maximam, vim & potentiam habent. 34. b. 51. b.
- Verba Christi attrahunt corda hominum vt magnes ferrum. 52. a.
- Verbi Dei concionator, lucernæ ardenti & seminatori cõparatur. 82. b.
- Verbum Dei incarnatum multiplices utilitates produxit. 3. a.
- Verbum incarnatû salutis initium, atq; idè cunctis rebus longè præstantissimû. ibi.
- Verbum Dei lux est. 82. a.
- Veritatem Euangelicam defendens, atque idè vitam amittens martyr est. 153. a.
- Vermis, id est conscientia remorsus. 167. b.
- Veronica vultus Christi impressio. 271. a.
- Verorum amicorum est amicis vera dicere. 298. b. & seq.
- Verum Deum non omnes in Deum credentes agnoscunt: & idè dånantur. 308. a. b.
- Videntes videant & non videant, audientes audiant & non intelligant, quomodo sit intelligendum. 79. b.
- Vigilia nobis viuentibus summoperè commendatur. 231. b.
- Visitanti præfuli detegi debent hæretici, schismatici, malefici. & quicumque in publico mortali peccato existunt. 119. b.
- Vita nihili pendenda est pro honore & præceptorum Christi obseruatione. 110. b.
- Vita Christiana ad viuum à Christo depingitur. 150. b. & seq.
- Vita nõ habet æstimationem, nec vlla alia cū re cõmutari põt nisi cū vita æterna. 153. a. b.
- Vita æterna qualis. 216. b.
- Vnctionis extremæ primus vsus, & effectus. 107. b.
- Voluntariè & sponte passus fuit Christus: non coactè. 162. b. 184. a. 246. b. 249. b.
- Vox maiestatis est vox Christi. 34. b. & seq.
- Vulgus ingratus, inconstans & mutabilis est: cui nequaquam fidendum. 234. b. 263. b.
- Z**achariæ filij Barachia sepulchrum. 250. a.
- Zelotes est Deus valdè sui honoris. 17. a. 19. b.
- Zona pellicea cilicium designat. 6. b. 7. a.

Erratula quedam deprehensa hoc modo castiganda venient.

pagina 10. vers. 14. 111. solû, lege: solus pag. 12. vers. 12. lege, magister, pa. 15. prope fin. in parenthesi lege: omni genere tentationû. pa. 19. vers. 14. lege: retributione præmiorû. 24. 5. improbat. 29. 21. non credere. 35. 12. Salome, 43. vers. antepen. securus morabatur. 66. 6. in instanti & subito. 71. 24. præsto. 76. 21. & ab. 112. vers. penult. fxnum. 143. vers. antepen. sputum domini. 146. 27. Ioannis vlt. 283. 25. mirabilia. 286. 26. montè superius nempe. 291. 13. obtinet. Non nulla alia leuissima sunt.

LAVS DEO,

Beatissimo patri Pio quinto

domino nostro pontifici maximo, *IESU CHRISTI*
domini nostri vero vicario: *Ioannes Soarez Episcopus*
Conimbricensis, & Arganilli Comes
incolumitatem & vitam diuturnam,
tandemque æternam
felicitatem exoptat.

V M aliàs (beatissime pater) tractatus aliquot super sanctum beati Matthæi Euangelium edidissim (cui operi multorum precibus adductus ultimam imposui manum, ne ea quæ aliquando super Matthæum dictaueram & prædicaueram, longo temporis cursu obliuioni traderentur: sed potius è perpetuis quasi tenebris in lucem vendicarentur) opus illud Christo domino, prout par erat obtuli. Nunc autem cum beati Marci sacro sanctum Euangelium explanandum susciperem hoc proculdubio beatitudini tuæ offerendum curauim, eo quòd ipse beati Petri principis apostolorum discipulus fuit: & teste Hieronymo, secundum quod à beato Petro Euangelium accepit scripsit: quin etiã illud Romæ dictauit. Non igitur alicui alij Marci interpretatio potest offerri, nec sub alterius nomine in lucem prodire, nisi sub beati Petri successoris & Christi vicarij nomine, cum eius tum censura: tum etiam facultate: cui Deus curam totius orbis mandauit, nec non regni cælorum, & vniuersalis Ecclesiæ clauem curamque commisit. Quod si huic meæ veræ fidei accedat felicis & diuturnæ vitæ (quam ego beatitudini tuæ summopere opto) spacium, tua ad annos Petri perueniet sacra: canicies & tandem cum illo æterna frueris felicitate. Hoc tibi ille concedat cuius tu vicem in terris geris, quod ego beatitudini tuæ precibus licet indignis omni die mirum in modum peto atque contendo.

Transmissio...
Tribus...
Tunc...
Tunc...
Tunc...

domino nostro pontifici maximo, LESO CHRISTI
domini nostri vero vicario: Joannes Zouet Episcopus
copis Cominbrensis & Arganilli Comes
incolumitatem & vitam duntaxat
nam, tandemque eternam
felicitem ex
optat.

V. M. alii (bestime parer) traditus aliquid
super sanctum beati Martini sanctum est
dilectum (con opert) multorum presibus adhibus
viam impetui instans, ne ea que aliquid
super Martinum dicitur & predicantem
longo tempore eadem oblationi tradentur sed
nonne perperam dicitur in faciem vendi-
torem) opus illud Christo dominorum per
est obedi. Nunc autem cum beati Martini
sanctum Evangelium explanandum solentem
hoc protulit beatus in officium
curam, eo quod ipse beatus Petrus principis apostolus
sancti discipulus sumus esse Hieronymus, secundum quod beatus Petrus
regnum accepit scriptum est illud Roma dicitur. Non igitur aliam in
accepto per se offerantur sub alieno nomine in luce prodere, nisi sub beati
Petri inceptoris & Christi vicarii nomine, cum eius non centuriam
ultra, cui Deus curam totius orbis mandavit, nec non regnum totius orbis
sibi. Et si alius curam committit. Quod si hoc non verum sed etiam
his & diuturne vite (quam ego beatitudinaria sum) opus est
augere. Petri perinde facta: caritas & tandem cum illorum in
Hoc tibi ille concedat vitam vicem in terris peris, quod ego beatitudinaria
cipum hinc indignis omni demeritum in modum peto acque contendo.

...

i

IN NOMINE

PATRIS ET FILII EIVS DOMINI
NOSTRI IESV CHRISTI,
ET SPIRITVS SANCTI.
AMEN.

INCIPIT COMMENTARIUM

Reuerend. patris Ioannis Soares Conim-
bricen. Episcopi, & Arganilli
comitis; in Euangelium
beati Marci.

TRACTATUS PRIMVS IN CAP. I.

BEATVS MARCVS LEVITA GENERE,
*in initio verborum Euangelij quod Romæ scrip-
sit, secundum quod à beato Petro à quo baptiza-
tus fuerat accepit, exordium ab ipsa beati Petri
confessione, videlicet, tu es Christus filius Dei
vivi, nulla intermissa præfatione, nullisq; rhetorum coloribus,
seu ornamentis verborum adductis incipit. Initium Euangelij.
Hoc est, incipit bonum nuntium. Iesu Christi filij Dei. Ac si
diceret, initium facio eorum quæ narraturus sum, de aduentu fi-
lij Dei in carne, de prædicatione Messia, de aduentu expe-
ctati iusti, de aduentu sapientiæ patris, de vnico verbo Dei.
Non sunt hæc terrenis obumbranda verbis, non ornanda rhe-
torum coloribus, altius cælo est mysterium de quo disserturus
sum. Euangelium est: bonum nuntium est: aduentus vtique non
Cæsaris in imperium, non Regis in regnum, non patris familias
in domum: sed illius imperatoris, illius Regis in mundum per
quem facta sunt omnia, per quem cuncta in esse subsistunt. Filius
patris familias, qui vt desponsaretur ecclesiæ, se ipsum tradidit
pro ea, lauans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. qui vt filios nutri-*

A ret:

ret: non pane terrestri, sed sui corporis & sanguinis alimēto pas-
 cit. Bene utique Marcus leoni assimilatur, qui dum rugit, pauent
 cætera animalia. Leo rugit, Marcus clamat: Initium Euāgelij Ie-
 su Christi filij Dei? Quis non timebit? Dominus Deus per beatū
 Marcum loquutus est, quis non prophetabit? Verus sui præceptor
 ris beati Petri discipulus, non ambagibus, non circuitu verborū,
 non syllogismo dialectico concludit, Christum esse verum Dei fi-
 lium, Deum de deo, lumen de lumine: sed primam propositionem,
 continuo apertā & palam pronuntiat, inquiens: Initium Euan-
 gelij Iesu Christi filij Dei. Et quēadmodū beatus Petrus instā-
 te domini passione, dixit, Domine si percutimus in gladio? nec ex-
 pectato responso, abscidit Malcho auriculam: sic beatus Marcus
 præceptoris sui vestigijs inhærens, os iudeorum verbo deitatis ob-
 turat, & molas eorum confringit dicens: de quo habiturus sum
 sermonem, & cuius gesta narraturus, ipse est verus Dei filius na-
 turalis, ipse verus homo extempore, ipse verus Messias in lege
 promissus, Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei. Quod non
 utiq; ex capite, vel deuotione loquor, sed sicut dominus loquutus
 est ad patres nostros Abraham & semini eius daturū se nobis.
 Sicut scriptum est (inquit) in Esaia propheta. Non hominis
 testimonium adduco, non annales Romanorum recolo, nō ex cō-
 mentarijs Iulij Cæsaris probo, sed ipso Deo teste, ipso æmulate
 sui honoris, & gloriam meam, inquit, alteri non dabo. Ipsum de-
 niq; per prophetas suos loquentem testem adduco, quod iste Chris-
 stus ipse est Messias, ipse Deus, ipse homo, sicut scriptum est
 in Esaia propheta. Sed iam ad perscrutanda singula huius beati
 Marci thematis veniamus: Initium inquit, sic exorsus Moyses
 mundi creationem: In principio ait, creauit Deus cælum & terrā.
 Initium etiam inquit Marcus, Euangelij Iesu Christi filij Dei.
 Longe tamen excelsius eo. Ille namq; terrena omnia quēadmo-
 dum creata sunt per verbum commemorat, iste vero quemadmodū
 verbum per quod illa facta sunt omnia, propter nos homines factū
 est

est homo. Ille terram suo loco constituit, cœlosq; superius ponit, aquas suo alveo recludit, vniuersam terram prorsus germinantem describit, aquasq; fecundas: Iste vero non cœlum stabile facit & terram, sed Deo inseparabilem prædicat humanam carnem. aquas non diuidit ab aquis iste, sed filios Dei à filijs diaboli per baptisimi aquas separat: non germinantem terram & aquas fecundas nobis proponit, sed verbum Dei germinans omnem salutem, fecundans sacramenta, saluans mundum, redimens genus humanum, initio sui sacri eloquij commemorat, & salutis initium palàm ostendit, quod preciosius est omnibus quæ in mundo sunt, vel habentur, vel expetuntur. Procul dubio initiũ hoc, Moysi principio valde præstãtius est! Nec prætereundũ censeo, quẽadmodum & nos initiamur Christo per baptismum, sic debere eodem fine concludi: quemadmodum & beatus Marcus, initium huius boni nuntij Iesu Christi filij Dei, ad debitum tandem deduxit finem, dicens: & dominus quidem Iesus postquam loquutus est eis, assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei. Initium igitur vitæ spiritualis facientes non deficiamus, tempore enim suo, metemus. Deniq; proficientes de virtute in virtutem, videbimus Deum: deficiunt namq; qui bona incipiunt, sed non persequuntur, prout fuerunt illi Capharnaitæ, qui audientes dominum de sui corporis cibo & sui sanguinis potu differentem abierunt retrorsum. è contra vero Petrus beatus domino interroganti duodecim: nunquid & vos vultis abire? pro omnibus respondit, domine quo ibimus a te, verba vitæ æternæ habes. Sic Esaias inquit, dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem nõ contradico, retrorsum nõ abij. Initium (inquit) Euangelij, ^{ευαγγέλιον} ^{αἰον} græcè bonum nuntium interpretatur. Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei. Quid enim maius dici potest quàm initium huius boni nuntij? & quæ maior, letiorq; mundo venire potuit nuntiatio, quàm quòd Deus homo factus, visitauit nos oriẽs ex alto? Nota autem quemadmodum totius Euangelij summam in

Esa. 50

suo exordio beatus Marcus proponit, nihil profecto alitid in
 Evangelio agitur, quam de Deo homine facto, qui simul Deus
 & homo, Rex & Messias, iuxta promissa legis & oracula pro-
 phetarum, ipse est dominus noster Iesus Christus. perinde pro-
 fecto est ac si diceret, Incipit bona enuntiatio aduentus in carne
 à lege & prophetis promissi filij Dei, cuius nomen est saluator,
 Rex, unctus, Messiasq; in lege promissus. Quod quidem qua-
 tuor infallibilis testimonijs in hoc primo suo cap. magnifice cõ-
 probat sanctus Evangelista, videlicet prædicatione Ioan. Bap-
 tista, patris æterni testimonio, vocatione potenti, qua vocavit
 apostolos, multitudine & inaudita miraculorũ operatione. Pro-
 pterea cum dixisset: Initium Euãgelij Iesu Christi filij Dei, con-
 tinuò adiecit, sicut scriptum est in Esaia propheta: Ecce mitto
 angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuã
 ante te. Vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas
 facite semitas eius. Aduertendum est, primam huius adducta
 autoritatis sententiam propheta esse Malachia, cap. iij. Ecce
 mittam angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.
 Vox clamantis est Esa. cap. 40. Cum autem prima spondeat præ-
 cursoris aduentum, secunda prædicationem, ex duabus vnã fe-
 cit beatus Marcus, nominans tantum Esaiam, qui non iam ven-
 turum Ioannem, sed venisse, & in ætate virili prædicantẽ præ-
 nuntiat. Cum igitur infallibile sit testimonium aduentus filij Dei
 in carne, prænuntiatio Ioannis baptista, secundum vaticinia pro-
 phetarum, Zacharia etiam patris ipsius Ioannis dicentis: Et tu
 puer propheta altissimi vocaberis, præbis enim ante faciem domi-
 ni, parare vias eius. Ipsius Ioannis officium beatus Evangelista
 inducit dicens: fuit in deserto Ioannes baptizans, & prædicans
 baptismum poenitentia, in remissionem peccatorum. Ecce
 quam infallib. l. testimonio, corroborat sanctus Evangelista Mar-
 cus propositum suum: Certum enim est nullum vnquam prophe-
 tarum aquis abluisse populũ: aquis inquam fluuiialibus: Sanguine
 namq;

namq; legimus Moysen etiam in figura Christi cum aqua simul & lana coccinea & hyssopo aspersisse populum dicens: Hic sanguis testamenti quod mandauit ad vos Deus, Exo. xxiiij. De baptismo porro aquae dicitur Esa. 55. Omnes sitientes uenite ad aquas. & idem cap. xij. Haurietis aquas in gaudio, de fontibus saluatoris, non utiq; de fontibus Moysi, atqui de fontibus inquam, saluatoris. Ad Messiam utiq; & ad eius aduentum sacrosanctum spectabat ablutio aquis celebranda, ideò de Ioanne dicitur, non quòd ablueret & tolleret peccata per aquam, sed tantummodo abluerebat exterius, & praedicabat baptismum non aquae, sed pœnitentiæ in remissionem peccatorum, assuefaciens populum ad aquarum ablutioem, & inuitans ad pœnitentiam peragendam. Quoniam prorsus ad Messiam spectabat per aquam remissionem peccatorum perfici, sicut scriptum est: psal. 73. Contribulasti capita draconum in aquis, tu confregisti capita draconis. hoc est caput diaboli, quod est originale peccatũ in aquis cõminuisti, in sancto nempe baptismo. Certissimũ sanè testimonium aduentus Messiae fuit præcursor ipse Ioannes, abluens aqua populum exterius: monensq; omnes ad peragendam pœnitentiam in remissionem peccatorum. Cum enim dixisset, spiritu sancto afflatus, pater eius Zacharias, Tu puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem domini parare vias eius: continuo adiecit: ad dandam scientiam salutis, hoc est notitiam, & certum faciendum aduentum Messiae: plebi eius, in remissionem peccatorum eorum. Quemadmodum enim præcedit aurora stella solem, sic oportuit aduentum domini, ne insperatũ homines non agnosceret, à Ioanne præcursore præcedi. Vnde sequitur in Euangelio: Et egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio & Hierosolimitæ vniuersi, & baptizabatur ab eo in Iordanis flumine, confitentes peccata sua. hoc est, dicentes se peccatores esse, & peruersè vixisse, velle autem nunc & desiderare remissionem peccatorum, & vitæ mutationem, hoc quippe ferme

omnium est peccantium desiderium voce tenus pronuntiatum, pauci vero sunt qui hoc toto corde optent, paucissimi qui nervis omnibus satagent: Quēadmodum qui graui morbo laborant, salutem optant, medicum requirunt: si tamen grauia iubentur, tristantur, maximisq; suorum precibus & gemitu iniunctis parent, dummodo leuia sint que à medico præcipiuntur. Quòd si contingat exustionem, siue membri abscissionem præcipi, renuunt. Sic peccatores videas leuia quæq; suscipere antidota, prout est orare, ecclesiam adire, sacris adesse, verbum Dei audire: porro si præcipias restituere castrum, pecuniam, villam, eijcere malè retentam mulierculam, renuunt, & si spondent non tamen faciunt. Sic utiq; plurimi horum qui veniebant ab baptismū Ioannis, & se peccatores esse protestabantur, quos etiam ille aqua abluebat, à grauiissimis quibus opus erat abstinere peccatis, & prauā veteremq; consuetudinem succindere, non succindebant, prout ipsa verba Ioannis à beato Matthæo cap. iij. relata, aperte ostendunt: dicebat enim turbis: Progenies viperarum quis demonstrabit vos fugere à ventura ira? facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, & ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraham. Profecto in his verbis aperte ostendit beatus baptista Ioannes plurimos ex his, qui ad eum confluebant nō recto accedere corde, sed velle & illa aqua ablui qua ab illo tingebantur: non prorsus vitam mutare, quod proprium est hominis verè pœnitentis, & signum manifestum pœnitentiam agentis. Quoniam vero hoc unum est ex præcipuis aduentus Christi, testimonium, hominum videlicet per aquam ablutio, Euangelista sacer id adduxit ad sui thesatis confirmationē qua dixerat, Initium Euāgelij Iesu Christi filij Dei, deinde ad præcursoris inculpabilem, & penè angelicam vitam accedit, dicens: Et erat Ioannes vestitus pilis Cameli, & zona pellicea circa lumbos eius: & locustas & mel syluestre edebat. Omni tempore cilicio beatus Ioannes amiciebatur, hoc enim ostendit vestis de pilis nō de pellibus camelorū

contexta: Heliae officium zona ostēdit pellicea. Sic profecto legimus 4. Reg. 1. cum Ochozias nuntios misisset ad idolum Accaron consulendum, vtrum viuere posset à ruina, cum per cancellos domus suæ cecidisset. Occurrit illis Helias & præcepit vt reuertentur, malum illi nuntium portantes eo quòd ad idolum consulendum, seruos misisset: quæsiuit rex, cuius figuræ & habitus est vir ille qui occurrit vobis? aiunt, vir pilosus & zona pellicea accinctus renibus: qui ait, Helias Thesbites est. Vere igitur dicere possumus virum indutum vestem pilis camelorum contextam, & zona pellicea præcinctum, cuius esca mel syluestre & locustæ sunt, qui tingit aquis populos, & vt pœnitentiã agant adhortatur, hunc præcursorem domini esse, hunc esse de quo scriptũ est: Ecce ego mitto angelum meum & præparabit viam ante faciem meam, & statim veniet ad templum sanctum suum dominator quem vos quæritis, Malachia. iij. Qualis debeat esse qui euangelizat verbum Dei, cibo & veste Ioannis ostenditur: cuius enim vita despicitur, eius verba vt pro nihilo habeantur consequens est. Idcirco cum beatus Euangelista nobis actus Ioannis, ad ostēdendum illum verum præcursorem domini esse, proposuisset, protinus eius prædicationem, quam ex vaticinio Esaia. 40. induxerat, prosequitur inquit: Et prædicabat dicens: Venit fortior me post me, cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calciamentorum. Ego baptizavi vos aqua, ille vero baptizabit vos spiritu sancto. Dominus utiq; fortis & potens, dominus potens in prælio. Aduertendum est quemadmodum consonant spiritus sancti verba quæ per os prophetarum dixerat David, cum quæreret: quis est iste rex gloriæ? psal. 23. à fortitudine cœpit ostendere gloriam eius: dominus, ait, fortis & potens. quæ verba nunc per os Ioannis pronuntiat dicens: Venit fortior me post me. Poterat certe dicere: venit sanctior post me, venit dignior post me, & alia quamplurima: & cū Ioannes homo absq; potentia esset debilis, frugalissimi victus, asperrimi

indumenti, nihilominus de fortitudine agit, & fortitudini, fortitudinem comparat dicens: Venit fortior post me. Dominus inquit, fortis & potens, vt nouerint utiq; Iudæi, non in potentia temporalis exercitus venturum Messiam, sed in fortitudine prodigiorum & virtutis, ad expoliandam demonis tyrannidem, ad mundi & carnis potentiam destruendam, virtute non gladio, pace non armis, humilitate non superbia, quandoq; obedientia non curribus & equis: bellum erat gerendum, & parta victoria triumphandum. Vnde & de eius discipulis prophetatum est: hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri inuocabimus: ipsi obligati sunt & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus, psal. 19. Fortior Ioanne igitur Christus dominus, qui spolia fortis, & vasa in quibus cōfidebāt eripuit, & nos liberauit à peccatorum morte, & demonis vinculis: huius inquit præcursor, non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius. Non enim aliud arbitror voluisse dicere, quàm nō sum dignus genu flexo & procūbens eius tangere calceamēti fibulā. Hoc animaduertenter dixi, quoniā non desunt voluisse dicere Ioannem, non se esse dignum soluere, hoc est prædicare, et enarrare & explanare quemadmodum humanitas domini sit à diuinitate assumpta, & illud admirabile sacramentū verbis explicare. Verum utiq; est quod ais ô beate Ioannes, tanta enim dignitatis est caro illa vnita verbo, vt nec tu qui leui fame vnquam vitam maculasti, sis dignus tangere dominicos pedes. Caueant qui irreuerenter accedunt ad domini mensam, & ad tangenda eius sacratissimi corporis & sanguinis mysteria: & considerent quanta cum reuerentia, quantoq; cum tremore tangendū sit ac sumendum corpus domini, cum Ioannes in utero sanctificatus, cuius esca mel syluestre & locusta, potus aqua, vestis pili camelorū, non se reputet dignū tangere corrigiam calceamentorū eius. Non silentio prætereundā existimo aliquorū sententiā, qui ex hoc loco astruere volunt, dominū nostrum Iesum Christū calceos

ceos portasse, & non nudis pedibus incesisse: quod & si dominus cum sit Deus, quidquid vellet facere illud iustissimū & sanctissimum esset, arbitror nepe omnia opera pœnalia pro nostra voluisse salute exercere, illa quippe quorū observantia honestissima foret. Quod autem dicit beatus Ioannes, non nudis plantis ambulasse dominum negat, atqui cum calceamenta & eorum corrigia sit pedum hominis pars vltima, & quæ minus præsefert dignitatis, ad ostendendum se indignissimū esse qui dominum tangeret, & eiusdem domini dignitatem perquam maximā, hanc sumpsit similitudinem, quæ in vsu, & nunc apud nos est in proverbio, cum alicuius vel celsitudinē, vel virtutem volumus ostendere, ijs utimur verbis: non sum ego profecto dignus eius calceamēta solvere, vel terrā quā eius pes calcatur osculari. Alioquin quomodo poterat Maria magdalena Luc. 7. quando conuersa est, retro accedēs lacrymis rigare pedes eius, capillis tergere, vnguēto vngere? oportuerat prius extrahere sandalia. Et rursus prout habetur Ioā. 12. in illa cœna quæ facta est dño Bethaniæ in domo Simonis qui fuerat leprosus, Maria eadē quomodo poterat vngere vnguēto domini pedes? Maria ergo inquit beatus Ioānes, accepit librā vnguētī nardi pistici preciosi, & vnxit pedes Iesu: & extersit pedes eius capillis suis. nisi forte velint dominū sandalia portasse, et in introitu domus illa extraxisse. Magis profecto consonū euāgelio est dñm nudis pedibus deambulasse, quod quantū doloris attulerit teneris domini pedibus, vnusquisq; si calceos extrahat & nudis plantis ambulet, sentiet. Sed qui venerat in cruce pro nobis mori, non mirum quòd viuens nudis plantis, quærens ouem perditam genus vtiq; humanum, ambulasset. Subsistit beatus Ioannes in se, addēs & dicens & explanans sui baptismatis virtutem: Ego baptizo vos aqua, ille baptizabit vos spiritu sancto. Aqua mea aqua tantummodo est, non ego possum illi præstare spiritus sancti virtutem: hoc solum illius est qui cum spiritu sancto & patre vnus est Deus: aqua mea, aqua elementalis est, non habet admixtam
 dei

deitatis virtutem, neq; peccatorum remissionem, preparatoria est, non præstans gratiam, præcursoris aqua est, quippe ut assue-
 fiant homines aqua ablui, ut aduentum Messia, qui abluturus
 est genus humanum & aqua & spiritu sancto purificaturus, iam
 aduenisse præostendat. Non ego peccata remitto, sed pœnitentiam
 prædico, sed Messiam ostendo, sed eius ablutionem futuram
 præcurro, sed per eius baptismum peccata esse delenda, &
 Spiritum sanctum infundendum proclamo: non me existimetis
 dominum sed seruum, non ex antiquis prophetam, sed præsentem
 nuntium & prophetam ad ostensionem eius in Israel: ego veni
 in aqua baptizans, ille baptizabit vos in spiritu sancto, quo ha-
 bet potestatem non limitibus circumseptam, sed omnimodam: quippe
 qui Deus est, qui solus potest remittere peccata, solus præstare
 gratiam, solum spiritum sanctum donare. O mira veritatis virtus!
 humilitas enim veritas est. Non possumus tam minima & inu-
 tilia de nobis cogitare, quin vera sentiamus, quod si aliquantisper
 extollimur veritas in nobis non est. Joannes tanti sacerdotis fi-
 lius, expectata virtutis, strenua vita, fatetur de se quod est, fa-
 tetur utiq; humiliter suam impotentiam: non extollitur, non præ-
 sumit, neq; sublimia virtutis, nec parentum nobilitate siue opulen-
 tia eleuatur, at vero humiliter & verè de se sentit, idq; populo
 prædicat. Ego baptizavi vos aqua, ille autem baptizabit vos
 spiritu sancto. Qui igitur baptismum Christi domini suscepimus,
 templum facti spiritus sancti, studeamus nullum alium hospitem
 in nostri cordis hospitio admittere, nullo alio indumento tegi. au-
 diamus beatum apostolum Paulum clamantem: An nescitis quia
 membra vestra templum sunt spiritus sancti? Et alibi: Quicumq;
 baptizati estis in Christo, Christum induistis. Cui cum Patre &
 eodem sancto spiritu est honor gloria & imperium in æternum.
 Amen.

1. Corin-
 th. 6.
 Ad gal. 6

Tra-

Tractatus. II. in primum cap. beati Marci.

Secunda ratio qua nititur beatus Marcus ostendere suum thema, quod est Christum dominum esse Dei filium naturalem, dicens, Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei ex patris testimonio cōprobat. Sequitur enim post prædicta in textu: Et factum est in diebus illis venit Iesus à Nazareth Galileæ: & baptizatus est a Ioanne in Iordane, & statim ascendens de aqua vidit cœlos apertos & spiritum sanctum tanquam columbam descendentem & manentem in ipso: & vox facta est de cœlis, tu es filius meus dilectus, in te complacui. Domini humilitas perquam maxime cōmendatur, qui voluit tingi aquis à Ioanne, cum ipse esset sanctificator aquarū & omnis creaturæ. obstupuit Ioannes, & quæ admodū scribit beatus Matthæus, prohibebat eum dicens, ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me! Nihil voluit dominus prætermittere, eorum quæ vel in lege præcepta erant, vel quæ nunc beatus Ioannes spiritu sancto afflante faciebat, circumciditur, presentatur in templo, & nunc baptizatur, & continuo secessit in desertum: non utiq; pro suis qui peccatū non fecit, sed pro nostris criminibus pœnitentiā acturus. Non possunt negare Iudæi dominum nostrum esse verè ex Israel secundū carnem, vereq; de tribu Iuda saluatorem, quem Deus à tot seculis ænigmatibus & oraculis, quinimò & à principio seculi ex Abrahamæ semine venturum promisit. Hæc si paulò altius consideremus, omnia pro nobis gesta perspicuè intuebimur, cum siquidem dominus nobis natus sit, nostris etiam cōmodis tota eius vita in seruibat. Sic profecto vaticinatus est ipsius Ioannis pater Zacharias dicens, in ortu præcursoris: Iusiurandum quod iuravit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis. ut quid utiq; Zacharia, suis ne forte id facit intentus cōmodis an nostris? ut sine timore, inquit, de manu inimicorū nostrorū liberati, seruiamus illi, in sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Nostris igitur consiliis

sulitur utilitatibus, nostris cōmodis vniuersa eius actio impen-
 ditur, nostris vniuersa eius vita & mors datur profectibus. O Ie-
 su bone, ò agnus innocens, tu qui solus potes facere mundum de
 immundo conceptum semine, baptizaris à Joanne, vt nos doceas
 non negligere aquis colla submittere! & qui creaturas diligēdo
 à te separamur, obedientia & humilitate ad te per ipsas quas
 elegisti creaturas reducamur, & legem tuam ex amussim obser-
 uemus: cum te qui legis lator es videamus legem adimplere, sapi-
 entissimo Dei consilio actum est, omnia sacramenta quibus in
 suā reducimur gratiā sub sensibilibus rebus institui, vt dum su-
 perbia hominis his collum submittit, veniam & gratiam conse-
 quatur. Humilitatis proinde magistri, qui venit ministrare &
 non ministrari, & dare animā suam in redemptionem pro mul-
 tis, humilissimus ad Ioannis baptismum deuenit, & ab eo aquis
 tinctus est. Porro quando aquas suo sacratissimo corpore, in ora
 fluminis Iordanis ingressus tetigit, ipsam aquam sanctificauit
 tactu suæ mūdissimæ carnis. aquam proinde ipsam instituit vni-
 cam nostræ emundationis materiam, vt nullū aliud elementum,
 nullaq; alia creatura possit nostræ regenerationis, & primæ san-
 ctificationis apud Deū existere vera materia. Mira pietas, mi-
 raq; saluatoris nostri Dei sapientia. Quēadmodum enim nulla
 est materia alia ad corporis abluendas sordes: sic voluit aquam
 esse nostræ animæ macularū ablutionis materiā. Mira etiam &
 ineffabili ac piētissima sapiētia ordinauit, illud esse nostræ expia-
 tionis elemētū, quod præ manibus ubiq; habemus præsens, ne for-
 te difficultate exquirēdæ materiæ, vel ipsi recentes paruuli alia
 quando regeneratione priuarentur. Ecce salutis auctor, ecce fas-
 cilitas veniæ consequēdæ, qui crediderit (formata animaduerte
 si de) & baptizatus fuerit, saluus erit. Vbiq; cor tuū gestas ò homo
 a credenā, corde enī creditur, inquit Paulus, ad iustitiā ubiq;
 fuit aqua vt possis in Christo regeneratus veniā consequi deli-
 ctorū. Legimus in actibus apostolorū cap. 8. De Eunuchō Regi-
 næ

nae Candaciae, qui venerat adorare in Hierusalem, cum illi fidem
 annuntiaret Philippus, & venissent ad quādam aquam, dicit illi
 Eunuchus: ecce aqua, quis prohibet me baptizari? cui Philippus,
 si credis ex toto corde, licet. Descenderūt vterq; e curru quo ve-
 hebantur, & baptizatus est. Non illis opus fuit balsamum, non
 vinum aliquod odoriferum electum uē requirere, non aquam ex
 floribus suauissimis destillatam: omni enim in loco est aqua na-
 turalis à Christo domino in materiā nostrae expiationis consti-
 tuta, quando tactu suae purissimae carnis illam sanctificauit. Non
 ergo ociosus ille actus baptismi saluatoris, aut inutilis fuit, quini-
 mō & utilissimus nobis, quibus tota eius vita impensa est ad sa-
 lutem, qui post huius aquae tactum, in suae praedicationis exordio
 Nicodæmo de salute quærenti dixit: Nisi quis renatus fue-
 rit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei.
 Et in fine suae in terris cōuersationis, iam cælum ascensurus dis-
 cipulis suis mandauit: Ite docete omnes gentes, baptizantes eos
 in nomine patris & filij & spiritus sancti. Itaq; in initio suae
 ostensionis mundo materiam lauacri regenerationis instituit,
 & in fine iam recessurus, formam qua purificemur benignus tra-
 didit, quo fit ut etiā in ipso initio (prout sacra nobis lectio expo-
 nit) pater & filius & spiritus sanctus nostrae regenerationis prae-
 beant testimonium: cum siquidem in nomine huius superbene-
 dictissimae trinitatis regeneremur in sacro baptismo. Ecce adest
 filius incarnatus, qui & aquas tangit, & aquis perfunditur à
 Ioanne. Ecce adest vox patris: Tu es filius meus dilectus, in te
 complacui: Ecce adest spiritus sanctus, Et vidit, inquam, spiri-
 tum sanctum tanquam Columbanum descendente, & manen-
 tem in ipso. Quod pater dicit in te complacui, vnā totius super-
 benedictissimae trinitatis ostendit gloriā, vnāq; substantiā, quo-
 niam vna est complacentia cū pater complacet in filio, & filius si-
 militer in patre. sicut alibi dixit: Et nemo nouit filium nisi pater,
 nec patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.

Deum, inquit alibi Ioannes Baptista Ioannis. i. nemo vidit unquam. Unigenitus filius qui est in sinu patris: ipse enarrauit. Una igitur gloria, una complacentia patris in filio & filij in patre, unica voluntas, una essentia, tres personæ. In te complacui inquit, tantū abest vt sicut cæteri qui baptizantur baptizeris: illi vt pœnitentiam agant, tu vt pœnitentibus veniam præbeas. illi peccatores, tu aquarum & hominum sanctificator: aquarum inquam vt aptæ sint ad inquinamenta animarum abluenda, hominum vt remissionem cunctorum per baptismū percipiant peccatorum. In te igitur complacui, qui mecum una substantia: in persona autem unigenitus es filius: in cuius testimonium vidit Ioannes spiritum sanctum descendentem & manentem in ipso sicut columbam. Columba enim innocentiam indicat, spiritus sanctus manens non transiens, non recedens, perpetuitatem euangelicæ legis à Christo domino tradendæ demonstrat. Dicit enim Ioan. xiiij. discipulis, iam passioni proximus, ostendens præsentiam spiritus sancti in ecclesia sponsa sua perpetuò futuram: Ego rogabo patrem, & alium paraclitum dabit vobis vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Ioannes igitur vidit spiritum sanctum manentem in Christo, & Christus dominus promittit spiritum sanctum permansurum in ecclesia, vt agnoscamus ipsum verum in lege promissum Messiam, cui spiritus sanctus, cum quo vna est substantia & si distinctus persona: manet in sua benedictissima anima. Lex vero ab ipso tradita manet in ecclesia sua perpetuò duratura. Columbam vero intellige signum esse assistentis in Christo & in ecclesia spiritus sancti: non autem ipsam esse à spiritu sancto assumptam, ac si ipsa dicatur spiritus sanctus. Quemadmodum linguæ igneæ quæ apparuerunt in die Pentecostes apostolis & domini discipulis, signum erant aduenisse spiritum sanctum nouo quodā modo super illos: non autē spiritum sanctum linguas illas igneas assumpsisse. Quemadmodum dicimus diuinū verbū assumpsisse carnē, secundū effectus

effectus quos voluit spiritus sanctus significare, signa exteriora se
 adueniente ostendit, super Christum dominum in columbæ specie
 denotans innocentiam illius, & baptizandorum puritatē & ec-
 clesie perpetuitatem. super apostolos in igne, qui charitate accensi
 lumen venisse mundo erant annuntiaturi, & tanquam ignis cuius
 velocissimus est cursus præcæteris elementis, totum orbem peragra-
 turi. in figura linguæ ignis apparet, quoniam sua prædicatione cre-
 diturus erat orbis. Quomodo enim audient sine prædicatē? inquit
 beatus apostolus Paulus. Infallibile ergo testimoniū reddit noster
 Euangelista de Christo, cuius diuinitatis testimoniū perhibent
 pater & spiritus sanctus: in ore autē duorum vel trium stat omne
 verbum. Et statim inquit Euangelista, Spiritus expulit eum in
 desertum, & erat in deserto quadraginta diebus, & quadra-
 ginta noctibus, & tentabatur à satana: eratque cum bestiis, &
 angeli ministrabant ei. Quoniam quidē beatus Matthæus cap.
 iij. has domini tentationes in deserto satis superq; descripsit, spi-
 ritus sanctus per os beati Marci succinctè illas nobis tradidit: de
 quibus satis diximus in cōmentario nostro super Matthæum eo-
 dem capit. propterea nunc de his paucis agemus. De spiritu qui
 dominum expulit in desertum, intelligendum est de eo qui appa-
 ruit & mansit super eum. Quoniam continuo post patris testi-
 monium sequitur: Et expulit eum spiritus in desertum. Quod
 Lucas capit. iij. ostendit cum ait: Iesus autem plenus spiritu san-
 cto egressus est a Iordane, & agebatur in spiritu in desertū. Hanc
 domini tentationem in deserto non vnā nouimus, sed tres
 scribuntur à Matthæo & Luca: in quibus secundum bea-
 tum apostolum Paulum (omnis generis tentationum nostrarum
 carnis illecebra, tanquam vilissima excepta) tentatus est domi-
 nus. Non enim habemus pontificem qui non possit compati in-
 firmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine
 absque peccato Heb. iij. Super quem locum beatus Thomas
 inquit: in illis tribus tentationibus omnem tentationem includit.
 Cupiebat

Cupiebat enim magnopere satanas inuestigare vtrum dominus esset verus deus, an homo purus, & si sanctissimus: & totis illis diebus quadraginta tētabatur: hoc est à dæmone molestabatur cōuersatione & locutione, multis illum verbis aggrediens ad indagandam de eius persona veritatem. Illæ vero tres vltimæ tentationes, quæ à beato Matthæo & Luca ponūtur fuerunt vltimæ: tanquam qui iam explorare per tot dies non poterat eius diuinitatem, videns esuriem, tentauit de gula & miraculum faciendo, è pinnaculo ostētationis gratia vel occidere, vel ex descensu aliquid explorare concupiuit. In tertia iam se quis esset ostendens, tanquā fastidio affectus, qui per tot dies non poterat diuinare an homo purus esset, vel deus: omnia mundi regna & gloriam falso promisit. Angelos ministrasse domino Euangelista noster ait, consummata omni tentatione intelligēdum est, inquit beatus Matthæus narrata vltima tentatione. Et ecce angeli accesserunt & ministrabāt ei. Neq; enim prius egebat dominus ministerio angelorum nisi quando esuriens cibos illi angeli attulerunt, hoc enim uero dicitur ministrare, prout Luca 10. Marta autem satagebat circa frequēs ministerium, quæ ait: domine non est tibi curæ quòd soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi vt me adiuuet. Attendendum est igitur, qui sanctum baptismum suscepimus non segnes fieri, sed cōtinuo exerceri: & in deserto cordis ieiunos ab omni cupiditate permanere. Dæmon enim nō parcat ulli quin laqueos tēdat, tentationes immittat, non dormit, non aliquid aliud negociatur, præter nostram si possit damnationem. Ideo dominus voluit tentari pro nobis, quemadmodum pro nobis baptizatur à Joanne. Scientes igitur si cum eius gratia & victoria bene dimicauerimus, & tanquam milites Christiani strenue à nobis tentationes repulerimus, certum habere ministerium & consortium Angelorum, qui semper vident faciem Patris, cui cum filio & spiritu sancto est gloria & imperium in æternum. Amen.

Adhuc tamen aliquid dicendum est de secundo testimonio, reddito in baptismo domini voce aeterni patris, quando quidem aquarum lauacrum Messiae aduentum in scripturis futurum prophetae cecinerunt. Insuper per easdem scripturas notum sit, Deum nostrum nusquam aliquē volentē sibi equiparari dissimulatione praeteriisse, quin potius ipsum vsq; ad ima deiecisse, valde namq; sui honoris zelotes est Deus. Quare certissimum est si Iudaeorum pertinacia, qua negant Christum dominum deum esse & Messiam, vera esset: ipsos Iudaeos non utique flagellari & ad nihilum redigi, prout factum est, Christum occidendo: verum etiam maximo honore coronari, maximisq; bonis augeri, dignos esse. Quoniam qui se falso, secundum eorum falsissimam sententiā, Deum faciebat, cruci & morti addixerunt. Secus porro euenit, nam ipsi miseri Iudaei ciuitate temploq; disruptis, occisi & dispersi sunt, & prout ipsi met testes, vsq; in hodiernū diem perseuerant profugi, & vagi in contemptum omnibus nationibus traditi sunt. Quod si sine obduratione animi haec secum vellent perpendere, agnoscerent equidem Christum dominum nostrum vere esse filiū Dei, verumq; sibi in lege promissum esse Messiam, quo in tempore beatus Baptista Joannes eius praecursor nouum, & si antiquum oraculum cepit tentare, dum aquis abluit omnē populū & in peccatorum remissionem pœnitentiam praedicauit. Legimus enim in principio creationis mundi spiritum sanctum super aquas ferri: Et spiritus domini, inquit scriptura, ferabatur super aquas. non dixit super solem, non super stellas, nō super terram, non super aera, sed super aquas: quoniam futurum erat in aduentu domini sanctum baptismi lauacrum in aquis instituentum, quod nemo vsq; ad aduentum Christi ausus est tentare, soli aduentui Messiae hoc reseruatum est, de quo vt praediximus

superiori tractatu prophetatum erat per Esaiam: Haurietis
 aquas in gaudio de fontibus saluatoris. & iterum: Omnes sitiens
 tes venite ad aquas. & David: Vox domini super aquas, Deus
 maiestatis intonuit, dominus super aquas multas, psal. 28. Has
 aquas alibi reficientes animas vocat: dicit enim psal. 22. Super
 aquam refectiois educavit me. Vnde & Esa. 33. aqua eius fideles
 sunt. De quibus Zacharias xiiij. ait, In die illa, quando scilicet
 venerit Messias, in die illa erit fons patēs domui David, & has
 bitantibus Hierusalem in ablutionem peccatoris. & paulò in
 ferius: Et erit cum prophetauerit quispiam ultra, dicent ei pater
 eius & mater eius qui genuerunt eum, non viues quia mendacium
 loquutus es in nomine domini: & configent eum pater eius
 & mater eius, genitores eius cum prophetauerit. Moyses scilicet
 & propheta, qui sunt Iudaeorum patres, & mater eorum
 lex, quae nutriuit illos: quoniam adueniente fonte baptismatis,
 iam non est alius expectandus Messias. Quare prosequitur in
 eadem sententia propheta, & dicit: Et erit in die illa, confun
 dentur prophetae, unusquisq; ex visione sua, cum prophetauerint,
 nec operientur pallio saccino ut mentiantur. Non poterat clas
 rius baptismi sacramentum pronunciari, tempore aduentus do
 mini celebrandum: quod nec prius nec posterius alius, aquis in
 peccatorum ablutionem usus est. Hoc igitur reseruatum est
 Messiae, ne possent Iudaei illum non agnoscere. alioquin dent
 nobis aquas? dent nobis fontem peccata diluentem? Coniunxit
 autem Deus per os Zachariae prophetae baptismo, etiam pro
 phetae finem: lex & propheta usq; ad Ioannem, iam non fuit am
 plius propheta de Messia locutus aliquis. quòd si adhuc, quem
 admodum perfidi Iudaei expectant, esset venturus, quomodo ces
 sarent aliqui, spiritu prophetico id praedicere? Certe non relinque
 ret dominus Iudaeorum gentem per mille quingentos & sexagin
 ta quinque annos, qui usq; nunc post aduentum domini defluerunt
 sine prophetia, sine templo, sine sacerdotio: pater & mater po
 puli

puli huius Moyses, propheta, & lex configunt Iudæorum populum, si velit prophetare: quoniam iam est fons patens domui David, & habitantibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris. Sed iam ad secundum quem tractaturi sumus neruum, accedamus: quem prædiximus à voce paterna sumi, qua ait, tu es filius meus dilectus, in te complacuit. Quod utiq; nisi esset Christus dominus verus Dei filius, non sic voce patris comprobaretur: quoniam Deus zelotes nimium est sui honoris, nec permittit quempiam velle sibi comparari, maxime si scripturis id astruere conetur, quemadmodum se Deum & Messiam Christus dominus ostendit: quinimo omnes quotquot aliquid usurpare sibi diuinitatis conati sunt, in perditionem deuenerunt, quemadmodum & nunc Iudæi, qui venturum expectant nescio quem Messiam, & verum dominum occiderunt: quod utiq; illis retributio est præmiorum à Deo rependendum fuit, nisi Christus dominus esset verus Deus, & verus Messias. Quapropter in direptionem, tanquam maximi Dei hostes traditi sunt, & usq; in finem mundi perdurabit desolatio eorum, teste Daniele propheta cap. 9. Ego, inquit, Esa. 42. Dominus, hoc est nomen meum, gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus. quod idem repetit. 48. Propter me, propter me faciam, & gloriam meam alteri non dabo. Horum testis est Lucifer, & omnis spirituum damnatorum caterua, qui æquales Deo esse voluerunt. Ascendam, ait, super Aquilonem, & ero similis altissimo. & omnes simul corruerunt, & usq; ad ima inferni descenderunt: Testis est Nabuchodonosor Rex Babylonis, qui prorsus in bestiam per septem annorum spacium versus est, prout abundè ex Daniale cap. 4. comprobatur. Legimus enim somniū suæ vesaniæ, Nabuchodonosor somniasse præsagium, cuius cum interpretationem nullus ex eius sapientibus, & ariolis posset inuestigare, Daniele accersito sic regi interpretatus est: Domine mi, somniū his qui te oderunt, & interpretatio eius hostibus tuis sit: arborem quā vidisti

sublimem a:q; robustam, cuius altitudo pertingit ad cœlum, & aspectus illius in omnē terram, & rami eius pulcherrimi, & fructus eius nimius, & esca omnium in ea. subter eam habitantes bestiae agri, in ramis eius commorantes aues cœli: Tu es Rex, qui magnificatus es & inualuisti, & magnitudo tua creuit, & peruenit vsq; ad cœlum: & potestas tua in terminos vniuersæ terræ. Quod autem vidit rex vigilem & sanctum descendere de cœlo, & dicere: Succidite arborem & dissipate illam, attamen germē radicū eius, in terra dimittite, & vinciatur ferro & ære in herbis foris, & rore cœli conspergatur, & cum feris sit pabulum eius, donec septem tempora mutantur super eum. Hæc est interpretatio sententiæ altissimi, quæ peruenit super dominum meum regē: Eijcient te ab hominibus, & cum bestiis & feris erit habitatio tua, & fœnum vt bos comedes, & rore cœli infunderis: septem quoq; tempora, mutabuntur super te, donec scias quod dominetur excelsus super regnum hominum, & cuiuscunq; voluerit det illud. Quod autem præcepit vt relinqueretur germen radicū eius, arboris, regnum tuum tibi manebit, postquā cognoueris potestatem esse cœlestem. Quamobrem rex, consilium meū placeat tibi, & peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum, forsitan ignoscet Deus delictis tuis. Omnia hæc venerunt super Nabuchdonosor regem. post finem mēsiū duodecim in aula Babylonis deambulabat, respōditq; rex & ait: Nōne hæc est Babylon ciuitas magna quā ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decōris mei? Cumq; sermo adhuc esset in ore regis, vox de cœlo ruit: Tibi dicitur Nabuchdonosor rex: regnum tuum transibit à te, et ab hominibus eijcient te, et cum bestiis et feris erit habitatio tua, fœnū quasi bos comedes, et septem tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur excelsus in regno hominum, et cuiuscunq; voluerit det illud. Eadē hora sermo completus est super Nabuchdonosor, et ex hominibus abiectus est, et fœnū vt bos comedit,

& rore cœli corpus eius infectum est, donec capilli in similitudine
 nem aquilarū crescerent, & ungues eius quasi ungues auiū. Igitur
 post finem dierū, ego Nabuchdonosor oculos meos ad cœlum
 leuaui, & sensus meus redditus est mihi, & altissimo benedixi
 & uiuentem in sempiternū laudauī & glorificaui: quia potestas
 eius potestas sempiterna, & regnū eius in generatione & gene-
 rationē. & omnes habitatores terræ apud eum in nihilū reputati
 sunt: iuxta voluntatem enim suam facit, tam in virtutibus cœli
 quàm in habitatoribus terræ, & non est qui resistat manui eius,
 & dicat ei, quare fecisti? In ipso tēpore sensus meus reuersus est
 ad me, & ad honorē regni mei decoremq; perueni, & figura mea
 reuersa est ad me, & optimates mei & magistratus mei requi-
 sierunt me, & in regno meo restitutus sum, & magnificētia mea
 amplior addita est mihi. Nūc igitur ego Nabuchdonosor lau-
 do & magnifico regē cœli, quia omnia opera eius vera, & omnes
 viæ eius iudicia, & gradiētes in superbia potest humiliare. Timor
 magnus auribus legentium ista incutitur, cū ante oculos super-
 borum & se Deo volentiū coequare proponitur: gloriā suā do-
 minus non sinit violari, quantis igitur præmijs digni erant Iudæi,
 si falso se Deū Christus dñs prædicasset? Cum igitur vice versa
 videamus illos sic deiectos, punitos contēptosq; præcunctis natio-
 nibus, quid aliud quā Deicidiū sibi imputari, & propter incre-
 dulitatē vsq; in finē mundi puniri, cogitare possumus? Verū utiq;
 est, quēadmodum & Deus verax est, Christū dñm Dei filiū esse
 naturalē, & proinde Messiam in lege promissum, & à prophetis
 prænuntiatū, omniū hominū saluatore: quod & pater cœlestis, vo-
 ce delapsa super baptizatū dominū pronunciauit, dicēs: Tu es fi-
 lius meus dilectus, in te cōplacui: quod multis retro seculis, Da-
 uid prædixit psal. 2. dicēs: Ego autē constitutus sum rex ab eo, su-
 per Siō montē sanctū eius, prædicās præceptū eius. Dñs dixit ad
 me, filius meus es tu, ego hodie genui te, postula à me, & dabo tibi
 gentes hereditatē tuā, & possessionē tuā terminos terræ. Hæc cū

Dauidi coaptari nō possint, soli Christo domino credimus relata. Non enim uero Dauid, super Siō rex cōstitutus est: Ceterū primo, in domo patris sui per Samuelem, Saule adhuc uiuente, prout habetur primo Regū. 16. Post mortē autē Saulis in monte Ebron, per viros Iuda. 2. Regū. 2. Tertio in eodē Ebron, per vniuersum Israelē. 2. Regū. 5. Christus autē dñs, adueniēte super apostolos spiritu sancto, in monte Sion ubi est amplissima domus, in qua vltimā celebrauit cēnā, pedesq; discipulorū lauit, & sui sacratissimi corporis, & preciosissimi sanguinis instituit sacrificiū, cōstitutus & acclamatus est Rex regū, & dñs dominantium. & ab illa die intrepidē apostoli illū, Dei filiū & Messia, omni volenti audire prädicauerunt: tūc datæ sunt illi gētes in hæreditatē, & termini terræ in possessionē: quod nunquam contigit Dauidi, soli autē dño, non credentibus Iudæis, datæ sunt gētes in hæreditatē, & in possessionē vniuersus orbis; iuxta illud, quod ipse à mortuis resurgēs, discipulis dixit: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. secundū hominē assumptū loquitur, nam secundū diuinitatem, semper rex est regum, & dñs dominantium. Itē, inquit, docete omnes gentes, baptizātes eos, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: docentes eos, seruare omnia quæcūq; mandauī vobis: & ecce ego vobiscū sum omnibus diebus, vsq; ad consumationē seculi. Crediderunt igitur gētes, & conuersæ sunt, & quotidie alijs retrocedētibus, alij succedunt, & conuertūtur in orientis partibus Indorū, & in Insulis, quæ procul sunt Brasiliū, Congiū, Cangoximū, Aridū, Iaponē, Mexicū, Cuzcū, nouellæ plætæ Regis nostri Portugallia, & regis Hispaniæ cura & solitudine, singulis diebus ad dñm nostrū Iesum Christū, operarijs missis, ad hoc sanctissimū opus, tū fratrum mendicantium, tum præcipue in partibus, quæ subditione & imperio Regis nostri sunt, industria & maximo labore, reformatorum clericorū societatis Iesu. miseris Iudæis iacentibus, & in duritia cordis indignatione Dei iuditij permanētibus, Audit totus orbis, credit magna eius pars

Euan-

Euangelistæ dicēti: Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei, & voci cœlesti acclamanti: Tu es filius dilectus, in te complacui. Amen.

TRACTATUS. IIII.

In cap. I. beati Marci.

Potentiam nunc verborū Christi domini, interiora sic penetrantē, vt gladium acutū & pertingentē vsq; ad diuisionem animæ, & spiritus: prosequitur nunc beatus Marcus, & tanquā tertiam rationē, sui thematis, mundo magna admiratione dignā, proponit. Ecce igitur, ac si diceret, quisquis velis considerare mei thematis veritatē, hoc est Iesum esse filiū Dei contēplari, quēadmodū tantā potētīā verborū, nunquā aliquē prophetarū habuisse, nec ipsum Moysen legis mus. Postquam autem traditus est Ioanes (inquit) venit Iesus in Galilæā, prædicās Euangeliū regni Dei, & dicēs: Quoniā impletum est tempus, & appropinquauit regnū dei: Pœnite mini & credite Euangelio Omittuntur hic à beato Marco ea, quæ dñs operatus est per annū, viuentē Ioāne, quæ beatus Euāgelista Ioānes prosequutus est, in sui Euangelij exordio. Tradito igitur Ioāne, cuius causam beatus Marcus, infra cap. 6. satis exponit: lucerna remota, aduenit sol iustitiæ, Christus dñs, prædicās in Galilæa Euangelium regni cœlestis, hoc est, regnū vbi Deus regnat, vbi omnes illi obediunt, nullus aberrat à lege, nullus ciuium illius regni, vult aliud quā Dei in omnibus adimpleri voluntatē: Ideo oramus, adueniat regnū tuū. & si enim domini est terra, & plenitudo eius: ceterū vbi alicuius leges obseruantur, dicitur regnū eius: Quoniam vero in terra sunt multi deficiētes à virtute, & Dei præcepta transgredientes, ideo ibi regnare dicitur Deus, vbi ab omnibus obeditur. dicebat autē dñs. Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnū Dei, A tempore aduentus Messia, per prophetas prænuntiato, suam dñs incipit prædicationē, ne relinqueretur Iudæis non credentibus, ali

qua excusatio. Fuerunt equidem tria de Messia prædicta in lege & prophetis: primū tempus aduentus eius, ne homines possent aberrare, vel non credendo vero Messia, vel aliū prius, vel posterius suscipiendo: vnde & dñs Matthæi. 16. & Luc. 12. illis tēpus sui aduentus improbat, propterea quod illud attendere volebant, dicēs: Facto vespere dicitis, serenū erit, rubicundū est enim cælū: & mane, hodie tēpestas, rutilat enim triste cælū. Faciē ergo cæli diiudicare nōstis, signa autē temporū non potestis scire. Hypocritæ, inquit, Luc. faciē cæli & terræ nōstis probare, hoc autē tempus quomodo nō probatis? Longe ante conquestus est Hieremias, de hac tēporis inconsideratione, dicēs, cap. 8. Miluus in cælo cognouit tempus suū, turtur & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui, populus autē meus nō cognouit iudiciū domini. Secundum quod prædictū est. Fuere signa & prodigia, quæ operaturus erat Christus, quæ euidenter per Esa. cap. 25. exponūtur: Deus, inquit, ipse veniet, & saluabit nos, tunc aperiētur oculi cæcorū, & aures surdorū patebūt, tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorū. & alia quāplura signa à prophetis prædicta sunt. Et obseruandū est, in his omnibus semper dixisse prophetas, Messia verum Deū futurū, quē admodum nūc dicit, Deus ipse veniet & saluabit nos. quod sæpe repetit Esa. cap. 9. Vocabitur nomen eius admirabilis Deus: consiliarius, fortis, pater futuri sæculi. & 54. Redēptor tuus Israel, Deus omnis terræ vocabitur. Quod non latuit Dauidē, plurimis in locis vocās illum dñm suū: Dixit dominus dño meo, sede a dextris meis. Et, dominus dixit ad me, filius meus es tu. & Ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus eius. Quod spiritus sanctus per os Elisabeth ad Mariā protulit, dicēs: Vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me? & Zacharias in natiuitate baptistæ, ad ipsum Ioannē: Præibis enim ante faciem domini, parare vias eius. De signis dicebat dominus Ioānis 15. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatū non haberent. Tertium signū nimis

à prophetis decantatum fuit, mors, resurrectio, ascensio domini, & spiritus sancti aduentus: quæ in lege etiã Moysi præfigurata, & à prophetis & psalmis satis explanata leguntur: unde & dominus post resurrectionẽ suam, prout legitur Luc. 23. dixit discipulis suis: Hæc sunt verba quæ loquutus sum ad vos, cū adhuc essem vobiscū, quoniã necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis & psalmis de me. De tẽpore igitur aduentus domini, à quo se incipit nunc, in exordio suæ prædicationis, ostẽdere verũ in lege promissum Messia, tantũ aliquid explanaturi sumus. Ait ergo: Quoniam impletum est tempus & appropinquauit regnum Dei. De hoc tẽpore, prænũciauit Iacob moriens, genesis. 49. cū benediceret filios suos, & illis futura in spiritu prædiceret, Iudæ, à cuius tribu ortus est dñs, benedicens inter cætera ait: Non auferetur sceptrũ de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittẽdus est, & ipse erit expectatio gentium, &c. Manifestissimũ est, in aduentu domini, cessasse iam per annos qui regnaret in Hierusalẽ & Iudæa, de tribu ipsius Iuda: cum constet Herodẽ Ascalonitã, qui fuit Idumæus, vocari tunc regẽ: qui utiq; & si in aliquibus partibus regnabat, accepto scepro à Romanis, ipsi Romani erãt veri domini regni Iudæorum, & de illorum manu sceptrum tenebat Herodes. siquidem cum dominus natus est, exijt edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis: & omnis Iudæorum natio scripta est, & tributum præstitit Romanis, præside in Iudæa pro Octauiano Augusto, Cerino. quod apud Lucam euidenter confirmatur cap. 23. Cum enim Iudæi acclamantes, dixissent aduersus dominum, cõmouet populum docens per vniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa vsque huc. Pilatus autẽ audiens Galilæã, interrogauit, si homo Galilæus esset: & vt cognouit, quod de Herodis potestate esset, remisit eũ ad Herodẽ. Præerat Galilææ pro Tyberio Cæsare, Herodes alius, dictus Antipas, de quo Luc. cap. 3. inquit, Procurante Pontio Pilato Iudæã, tetrarcha autem

Galilææ Herode, Philippo autē fratre eius tetrarcha Iturææ et Trachonitidis regionis: & Lysania Abilinæ tetrarcha. Ecce quomodo luce clarius ostēditur, regem Iudæorū, esse Romanū Imperatorem, & ipsum tetrarchias has, tribubus his prædictis distribuisse, Herodi videlicet, & Philippo, & Lysaniæ: qui Herodes, vel Romanorū licentia, vel sua ambitione, rex dicebatur populus Galilææ, quibus præerat. Non igitur opponendus est, tantūmodo peruicacia Iudæorū, Idumæus Herodes: quinimo potius illis opponendus est Romanorū imperator Octavianus, quo tempore natus est dñs; & Tyberius, quo tempore prædicauit, & passus est, & resurrexit. Nullum quo se tegant, habent perfidi Iudæi velum, neq; ad quā fugiant foueā, firma Dei stat sententia. cū venerit Messias, hoc vobis, inquit Iacob filijs futuris, infallibile signū, sceptrū non habebit Iudæa, sub ditione alienigenarū & sceptro, tributis seruietes, miserā vitā degetis. Balaā nu. 24. inquit, sumpta parabola super Israel, dixit Balaam filius Beor: Homo cuius obturatus est oculus dixit, auditor sermonum Dei, qui nouit doctrinā altissimi, & visiones omnipotentis videt, qui cadēs apertos habet oculos: Videbo eum, sed non modò, intuebor illum sed non prope, orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitq; omnes filios Seth, & erit Idumæa possessio eius. & post pauca, inquit: Heu quis victurus est, quādo ista faciet Deus? venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntq; hebræos, & ad extremū etiā ipsi peribūt. Quod nomine stellæ, ortū dñi pronunciat propheta ipse, quæ duxit ad dñm reges oriētis, manifestū huius prophetiæ reddidit testimoniū. Filij Seth Iudæi scilicet, vastati sunt, venerūt principes de Italia, Tytus & Vespasianus, & perdiderunt hebræos, & ad extremū ipsi Romani, imperiū perdiderūt: quod autē Idumæa, gentilitas videlicet, futura erat ipsius Messia possessio, prænūciauit David psal, 59. dicēs. In Idumæā extendā calciamentū meum, mihi alienigenæ subditi sunt, quis deducet me in ciuitatem muni-

munitam, quis deducet me vsq; in Idumæam, nõne tu Deus, qui
 repulisti nos? Non poterat clarioribus verbis vocationem gen-
 tium per Messiam futuram, & Iudæorũ ob suam pertinatiam,
 reprobationem prænuntiare. Quòd si dixerit impius Iudæus, in
 inducta de Messia prophetia per Balaã, non signari tempus; nec
 in ista Davidis: audio certe signatos effectus, per Messiam faciẽ-
 dos, quos cum tu cernis oculis etiã carnis, adimpletos in aduentu
 Iesu Christi domini nostri, cognosce illud in quo ipse venit, esse ve-
 rum tempus aduentus Messia. Quando rogo vastati sunt Iudæi
 per Romanos, nõne post ascensum domini ad cœlos? quando ipsi
 Romani sceptris cessere, nõne quãdo beatus Petrus Romæ sum-
 mi pontificatus cathedram collocavit? quando credidit Idumæa,
 nõne quãdo repulsi sunt Iudæi? Cum igitur cernimus in aduẽtu
 Christi hæc omnia signa, quæ de tẽpore Messia prædicta sunt à
 prophetis, clarè & manifeste ostenditur, Dominũ verum in lege
 promissum saluatorẽ, in vero & proprio aduentus Messia desig-
 nato tempore venisse. Moyses etiam prout legitur Deut. cap. 18.
 Prophetã de gẽte tua, & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi
 dominus Deus tuus, ipsum audies. & post pauca repetit, quibus
 illi verbis dominus hoc prænuntiavit: Prophetã suscitabo eis, de
 medio fratrum suorũ, similem tui, & ponã verba mea in ore eius,
 loqueturq; ad eos, quæ præcepero illi. Qui autẽ verba eius quæ lo-
 quetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existã. Omnes
 Iudæi, hanc sententiã fatentur esse de Messia, non enim aliquis
 prophetarũ sicut Moyses legislator fuit. legislatorẽ profecto ma-
 nifestissime ostenditur Messia fore, in eo quod dicit, similem tui,
 hoc est dux populi, & legislator: solus dominus noster Iesus Chri-
 stus, legem Euangelicam promulgavit, & omnibus saluãdis de-
 dit, quæ iam fuerat a Hieremia prædicta cap. 31. Ecce dies ve-
 nient, dicit dominus, & feriam domui Israel, & domui Iuda fœ-
 dus nouũ, non secundũ pactum, quo pepigi cũ patribus vestris, in
 die qua apprehendi manũ eorum, vt educerẽ eos de terra Ægy-
 pti,

pti, pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit dominus. Dominatus dicit, quia se semper ultorē exhibuit. Sed hoc est pactū, quod feriā cum domo Israel, post dies illos dicit dominus, dabo legem meā in visceribus eorum, & in corde eorū scribā eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Hanc legē nullus alius dedit, nisi solus dominus noster Iesus Christus, prout patet ex toto Euangelio, & in principio suae praedicationis, beatus Matthaeus non pauca legis statuta cōmemorat. Audistis, inquit, quia dictum est antiquis, non occides: ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Audistis quia dictum est antiquis, nō mœchaberis: ego autē dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem, ad cōcupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. dictum est autē, quicumq; dimiserit uxorem suā, det illi libellum repudij: ego autē dico vobis, quia omnis qui dimiserit uxorem suā, excepta fornicationis causa, facit eam mœcham: & qui demissam duxerit, adulterat. iterum audistis quia dictum est antiquis, non periurabis, reddes autem domino iuramentum tuum, ego autem dico vobis, non iurare omnino. audistis quia dictum est antiquis, oculus pro oculo, dente pro dente: ego autē dico vobis, non resistere malo. audistis quia dictū est, diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuū: ego autē dico vobis, diligite inimicos vestros. Iste igitur est propheta, quē Deus praecipit audire sicut Moysen. Videmus etiā effectū, quē praedixit in legislatione, & in ultione Iudaeorū, quae durat vsq; in hodiernū diē, quē admodū dixit dñs, qui autē audire noluerit verba eius, ego ultor existā. Neq; in his arbitror amplius imorandū, cum Daniel expressissimo numero tēporis, aduentū domini ex ore angeli, qui secū loquebatur Dei iussu, praedixit ca. 9. dicēs, Daniel nunc egressus sum, ut docerē te, & intelligeres: ab exordio precū tuarū, egressus est sermo, ego autē veni, ut indicarē tibi, quia vir desideriorum es, tu ergo animaduerte sermonem, et intellige visionem. Septuaginta hebdomades, abbreviatæ sunt super populum tuum, et super

urbem sanctam tuam, ut consumetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur iustitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et vngatur sanctus sanctorum. Scito ergo, et animaduerte ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Hierusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ erunt: Et rursus ædificabitur platea, et muri in angustia temporum: et post hebdomadas sexaginta duas, occidetur Christus, et non erit eius populus, qui eum negaturus est, et ciuitatem et sanctuarium, dissipabit populus cum duce venturo, et finis eius vastitas, et post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis, hebdomada vna, et in dimidio hebdomadis, deficiet hostia et sacrificium, et erit in templo abominatio desolationis, et usque ad consumationem et finem perseuerabit desolatio. Notum est omnibus Iudæis, vnamquæque hebdomadam, septem continere annos, prout expressissime habetur Leuit. 25. cap. Attendant igitur nunc ab illa die, qua angelus hæc Danieli nunciauit, cum Iudæi captiui in Babylone tenebantur, usque ad exitum eorum à captiuitate hebdomada septem, quæ annos faciunt quinquaginta tres, et usque ad domini aduentum sexaginta duæ. et his hebdomadibus transactis, Christus dominus occisus est. Deinde venit Romanorum dux, et populo non credenti in Christum, qui eum negauit coram facie Pilati, et occidit. Et hinc inde in captiuitatem disperso, perseuerat usque nunc: Et durabit usque in finem ipsius captiuitas, Et templi euersio, Et Hierosolymæ desolatio. Ecce iam nunc mille et quingenti et sexaginta quinque anni, ab aduentu domini, usque in hanc diem peracti sunt: quid igitur amplius o miseri et calamitosi Iudæi? quid expectatis? audita tam lucida vestri Danielis prophetia, verius et nostri? nonne hæc verba potius Euangelistæ, quam prophetæ vobis videntur? Voluit omnipotens et clementissimus Deus, tanta perspicuitate tempus Messiae pronuntiare per prophetas suos, ut nullus iam dubitandi locus relinquatur volenti cordis oculos aperire, et tantisper
 quieto

quieto & tranquillo animo, legem considerare. Attendenda
 nunc est, sacrae scripturae concordia: vastationem hanc Iudaeo-
 rum, per Romanorum imperatorem faciendam, quomodo illam
 Balaam praenuntiavit dicens, prout supra retulimus: Venient
 in trieribus de Italia, & vastabunt hebraeos. Aggaeus proinde,
 cum templum reaedificaretur, prophetans sic ait, cap. ij. Et nunc
 confortare Zorobabel dicit dominus, & confortare Iesu fili Ios-
 sedech sacerdos magne, & confortare omnis populus terrae, dicit
 dominus exercituum: & facite, quonia ego vobiscum sum, dicit
 dominus exercituum: verbum quod pepigi vobiscum, cum egre-
 deremini de terra Aegypti, & spiritus meus erit in medio vestru,
 nolite timere. quia haec dicit dominus exercituum, adhuc unum
 modicum est, & ego comovebo caelum & terram, & mare & aris-
 dam: & movebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gen-
 tibus, & implebo domum istam gloria, dicit dominus exercituum.
 Meum est argentum & aurum dicit dominus exercituum. mas-
 gna erit gloria domus istius novissimae plusquam primae, dicit do-
 minus exercituum: & in loco isto dabo pacem, dicit dominus
 exercituum. Non est utique dubitandum, quin gloria secundae
 & ultimae domus, templi domini non ob aliud maior fuit quam
 primae, quam ita magnifice aedificavit Salomon, nisi ob praes-
 entiam Messiae, filij Dei, domini nostri Iesu Christi benedis-
 ctissimi, qui in infantia a matre sacratissima, purissima virgine
 ibi praesentatus: deinde anno duodecimo in medio doctoru ab eae-
 dem repertus fuit, postremo totiens ibi praedicans: magna etiam
 & inaudita edidit miracula. Haec namq, fuit maior gloria do-
 mus huius novissimae quam primae. non enim hoc dici potest de
 structura novissima templi domus, cum longe nobilior prima a
 Salomone fuerit aedificata, teste Esdra libro primo cap. 3. qui
 hoc his verbis fatetur, Plurimi etiam de sacerdotibus & leuitis
 & principibus patru, & seniores qui viderant templu prius cu
 fundatu esset & hoc templu, in oculis eoru flebat voce magna.

Non

Non potest utiq; Aggae prophetia aliò verti nisi ad aduentum Christi domini, cuius sacratissima praesentia gloria templi nouissimi, praeposita est priori structura. Sed iam huic negotio finem imponamus, vnico dumtaxat Malachiae testimonio contenti, qui cap. iij. ait: Ecce ego mittam angelum meum, & praeparabit viam antefaciem meam. & statim: Veniet ad templum suum dominator quem vos quaeritis, & angelus testamenti quem vos vultis, ecce venit dicit dominus exercituum. Venit utiq; angelus, Ioannes baptista scilicet, qui vitam angelicam agebat, antefaciem domini parare vias eius, cuius testimoniũ in principio sui Euangelij noster Marcus adduxit. Non possunt dare alium virtute & vitae puritate Iudaei angelum baptistae similem, qui pilis induebatur camelorum, cuius esca mel syluestre, & agrestes lactucae erant, qui sitim aqua tantum extinguebat. tantae sanctitatis vir erat, vt Iudaei mitterent ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas quarentes ab eo an ipse esset in lege promissus Messias. Statim venit ad templum sanctum suum dominus, praedicans Euangelium regni & dicens: Quonia impletum est tempus, & appropinquabit regnum Dei: iste est magni concilij angelus dominator quem vos quaeritis. Si o Iudaei quaeritis Messiam, ecce dominator quem vos quaeritis iam aduenit, iam regnat, ad dexteram patris quousq; ponat inimicos suos scabellum pedum suorum. Ad tollendam autem omnem a vobis haesitationem iterum repetit: ecce venit. & quis hoc affirmet, ne contemnatis ait: dicit dominus exercituum, cuius sermo verax, qui nunquam sibi credentes fallere nouit. Tertiam igitur rationem inuincibilem adduxit, sui praepositi thematis beatus Marcus a verborum Christi efficaciam sumptam, cuius initium fuit: Quoniam impletum est tempus, & appropinquabit regnum Dei. Cui cum patre & sancto spiritu est honor gloria & imperium in aeternum. Amen.

Tra

Equitur. Pœnitementi & credite Euāgelio. Post fidem curandum est bonis operibus vacare, iam gladium verborum suorum dominus, in principio suæ prædicationis, in hæreticos, sola se fide peruersæ tuentes dirigit. Dixerat enim: Quoniã impletum est tempus, & appropinquabit regnũ Dei. Ecce fidẽ: pœnitentiam continuo adiunxit dicens, Pœnitementi. & iterum repetit fidem, & credite Euangelio, cessate à peccatis, reuertimini ad Deum, credite bono qui vobis nuntiatur verbo, aduenisse scilicet Messiam: qui nõ solum credere, sed etiam bonis operibus homines exerceri prædicat, vt possint vitam consequi beatam. Dum hæc dominus prædicat, dum hæc populo annuntiat, apostolos sibi asciscere, ad Euangelij prædicationem incipit. Et præteriens, inquit Euangelista: secus mare Galileæ, uidit Simonem & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare, erant enim piscatores. Non otio mittebant rete in mare, & tempus frustra consumebant, erant enim piscatores, labores manuum suarum quia manducabãt, beati fuere. Non minima christianis, & principibus, & nobilibus & plebeis virtus est, si vnusquisq; suo occupetur officio & intendatur. Heu quot malos tenuere, postquã defecerunt christiani à suo à Deo dato officio, & distributo. Principes otio & accidia diffluunt, venationibus alijsq; quàm plurimis delitijs totos se dant, qui omnem suã potentiam in debellandis, penitusque euertendis infidelibus, & ecclesiã tuendo, vi propriij officij coacti, collocare tenentur. Bella inter se leui de causa mouent: & pro fide eius, cuius nutu reges constituti sunt exercere, minime volunt. nobiles iam omni sollicitudine, & occupatione expediti in lecto iacentes, maiorem curã habent eorũ quæ dulcia & superflua sunt, cibi & potus, vestiũque magni precij & laboris, quam vt arma exerceant. Arbitror equis

equidem, hanc vnam esse ex maximis tentationibus, quas inimicus, & generis humani hostis teterrimus diabolus Christiano populo subiecerit, vt nemo sui officij partes agat, sed omnes tum laici, tum clerici longe alio tendant, alijsq; exercitijs delectentur. Turpe esset profecto, si videres hominē manibus pedibusq; deambulare, et illum à tali progressu minime reuocare valeres, diceres utiq; illum mente captū, & extra se exiisse. sic insanus omnes, manibus repentes, incuruati ambulantes, terrena quærentes, nihil de officio nobis commissō curantes, sed quomodo in illo delitiose viuere possimus procurantes. Hinc prima nostri mali labe, hinc semper dæmon nouis implicat criminibus. attendamus obsecro ad nobis commissā officia, & ea studiosissimè adimplere studeamus, hos vocat dominus, his se offert, hos alloquitur, hos cōuersare dignatur, hos sibi familiares asciscit, dicens: Venite post me faciam vos fieri piscatores hominum. Mittebant rete, utiq; in mare, quia erant piscatores, nec aliò diuerterant officium suum, quinimo eius radicem & naturam sectantes, mittebant rete in mare, & audire meruerunt: Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum. Piscatores erant piscium, fecit illos dominus piscatores hominum. Hinc monentur, quibus datum est in Rep. officia distribuere, non fauore id, sed iustitia distribuere, & unicuiq; secundum propriā virtutem eligere, & qui cōmissō officio, prodesse suo ingenio possint: cum dominus hos piscatores ad hominum piscationem eligit, viros simplices, columbinos, bonæ mentis, non callidos, nō vafros negotiatores, sed humiles, quietos ac benignos: super hos spiritus sanctus dignatur venire, agni hi agnū sequuntur, & agnus Dei qui mundi delet crimina, hos vocat ad seculi conuersionem. Ecce ego mitto vos, dicebat alibi dominus, sicut oues inter lupos: beata utiq; gens hæc, cuius dominus Deus eius, populus quem elegit in hæreditatē sibi. Hi sancti viri sua simplicitate, nihilominus desiderabant salutem humani generis, prout habetur Joannis .i. quando primum Andræas dixit

fratri suo Petro: Inuenimus Messiam. De hac re, sæpe inter se habuisse colloquia, & corde id desiderasse certum est, qui nō alio nomine dominum profitetur inuenisse, hoc est, inuenimus nouum prophetam, vel virum sanctissimum, sed Messiam. Et protinus relictis retibus sequuti sunt eum. Iam dominus loquutus fuerat, ad Andream & Simonem, prout habetur Joani. cæterum nūc illos vocat ad discipulatum, illi vero nihil hæsitantes, relictis omnibus sequuti sunt dominum, ne hoc certe mirū. Nam si quis rex terrenus, hominem artificem ad se vocaret, non utiq; hæsitaret, atqui continuo sequeretur, spe præmij temporalis. quanto magis sequendus est dominus, qui neminem se sequentem relinquit. Qui sequitur me, inquit, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Reuersis à prædicatione apostolis, iam proximus dominus passioni, secundum Lucam dixit: Quando misi vos sine sacculo & pera, & calciamentis? nunquid aliquid defuit vobis? at illi dixerunt: nihil. dominus regit me, dixit David, & nihil mihi deerit. Non timeamus ergo sequi Christum dñm, nec hæsitemus, sed confisi & spe certissima sciamus quia illi est cura de nobis, & unicuique sequenti, quod vtile est ministrabit. Hic etiam attendenda est, potentia verborum Christi domini, tanta enim vi corda mouebat: vt quemadmodum ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt: sic suam diuinitatem ostendebat, vocando quos sibi elegerat, hos vnico verbo intus mouet & exterius, omnia relinquunt. Sic & Matthæus vnico vocatur verbo: sequere me. Matthæi. 9. Sic & Zachæus, hodie oportet in domo tua nre manere, festinās descēde: fecit, hospitio suscepit, & dimidium bonorum suorum pauperibus distribuit: & si quē fraudauit reddidit quadruplum. vox domini in virtute, prophetauerat David, vox domini in magnificentia. Non igitur leuitatis arguendi sunt apostoli, qui vno verbo sequuti sunt dominū, sed arguendum est ex hoc, verba Christi verba esse diuinitatis. Sic & apostolus Paulus, vnica voce, nō tantū conuertitur, sed ad terrā
 pros

prostrernitur, sed obcæcatur, sed timet, sed tremit dicens: Domine quid me vis facere? Attēde & nota verba maiestatis, qui & si audientes non cogebat, neq; vim afferebat, quandoquidem & ipsi liberi erant, & poterant non obedire, nihilominus tanta suauitate, & ardenti amore, corda mouebat dominus, quod omnes non resistētes, ad se suauiter & libere attrahebat. Et progressus inde puillum, vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, et ipsos componentes retia in nauis, et statim vocauit illos: Et relicto patre suo Zebedæo in nauis, cum mercenarijs sequuti sunt eum. Rationabiliter credendum est, hoc cum patris indulgentia, fecisse hos duos beatos apostolos, quos secundum carnem, notum est filios esse Mariæ Solomæ, beatissimæ Deiparæ Mariæ sororis, & consequenter consanguineos esse domini. Quod si quis ex hoc moueatur, dignitatibus cōsanguineos præferre, & beneficijs ecclesiasticis cæteris antepone, triplex illi responsum dabimus. Primo namq; vocatur Petrus & Andreas extranei, & consanguineis præferuntur. Secundo vero, apostolatus officium, non honoris tantū, sed doloris & martyrij fuit, quæ admodum his duobus dominus respondit, cum dextrā & sinistrā postularent: Poteſtis bibere calicem, quē ego bibiturus sum? quibus respondentibus possumus, ait: Calicem quidē meū bibetis, sedere autem ad dexteram meā vel sinistram, non est meū dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo. A dignitate excluduntur quam petebant, & calix passionis, & martyrij illis conceditur quem non postulabant. Tertio autē id dixerim, quando utiq; consanguinei, tantæ fuerint virtutis & sapiētiae, quod alios excedant, vel coæquētur illis, tunc dignitates ecclesiasticas, conferre non respuimus. Possumus etiam dicere, dominum hoc posse facere, qui hominū corda nouit, cuius velle summa iustitia est: Nobis autē, qui homines sumus & sæpe fallimur, hoc nisi adsit probata in consanguineis virtus, non licere. Nota beati Iacobi virtus est omnibus, qui meruit abscissione capitis Hierosolymis, ab

Herode primus omnium Apostolorum, martyrio coronari. Beatissimi autē Euangelistæ Joannis virtutes, non sufficiet tempus, ut eas enarrare possimus, qui perpetua virginitatis obseruantia, cæteris altius meruit à domino honorari. Talibus igitur discipulis, talibus consanguineis, associatus dominus est. Ingressus inquit. Euāgelista, Capharnaum, & statim sabbatis ingressus in synagogā, docebat eos & stupebant super doctrina eius. Erat enim docens eos quasi potestatem habens, & non sicut scribæ. Doctrina Christi mirabilis fuit, præcipue ex eius sacratissimo ore prolata: quis enim non admiraretur, Deū per humanitatis quam sumpserat organū, verba salutis proferentē? Quæ admodum legimus Ioannis. 4. dixisse Samaritanæ, ciues Sichar: Quia iam non propter tuam loquelam credimus, ipsi enim audiuius, de ore eius. Veram legis & prophetarum interpretationē afferebat, nihil cum loquebatur, aliud videbatur, quàm clarissima lampas. Et saluator eius vt lampas, inquit Esa. accendetur. omnia ad animarum salutem verba dirigebat, nihil ostentationis gratia, nihil suis cōmodis, ambagibus retorquebat: cum opus erat, se dominum legis ostendere manifestissima ratione ostendebat, prout ex Matth. 5. aliqua paulò superius adduximus, dicēs: Audistis quia dictum est, ego autē dico vobis. vnde & post cœnam discipulis, de doctrina sua dixit: Si non venissem, & loquutus eis non fuisset, peccatum non haberent: notās certe incredulos Iudæos. Quod autem in synagoga docet, in angulis hæreticorum prædicatam damnat doctrinam: publice decet christianum hominem, dogma suū proferre in publica ecclesia, non in occulto, ex publica scriptura sermonem petere, non ex nouellis traditionibus: antiquitatem & vniuersalitatē semper debet sectari, quisquis non vult errare. conditoris etiam doctrinam, ipsi rationi naturali consonā prædicabat; verum, vt dicit philosophus, vero consonat, & falso omnia dissonant. Doctrina Christi ita perfecta, & omnibus numeris absoluta est, vt animā legentis & scrutantis,